

Rennäringsutredning inför ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen

Koncession Häggån K nr 1

23 AUGUSTI 2024

Uppdrag

Rennäringsutredning inför ansökan om bearbetningskoncession, projekt Häggån, Bergs kommun

Beställare

Vanadis Battery Metals AB

Konsult

Jakobi Sustainability AB

Uppdragsledare

Helén Larsson

Rapport

Helén Larsson

GIS

Anton Bondesson, NEKTAB

Innehåll

Innehåll	2
1. Bakgrund och syfte	4
2. Metod.....	7
2.1 Utförande av konsekvensanalysen.....	7
2.2 Skadeförebyggande och skadelindrande åtgärder.....	9
2.3 Avgränsningar	10
2.4 Extern granskning	11
3. Lagstiftning.....	12
3.1 Regeringsformen och rennäringslagen.....	12
3.2 Miljöbalken	12
3.3 Deklarationer	14
4. Områdesbeskrivning	15
4.1 Lokalisering	15
5. Teknisk beskrivning	16
6. Renskötelsens generella förutsättningar	17
6.1 Rennäringsens riksintressen	17
6.1.1 Oviksfjällen (kärnområde av riksintresse)	18
6.2 Renskötelsens årscykel	21
6.3 Berörda samebyars markanvändning	21
6.3.1 Tåssåsens sameby.....	21
6.3.2 Samebyns markanvändning i och i anslutning till området för planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1	29
6.3.3 Njaarke sameby	29
6.4 Betesförutsättningar	33
6.4.1 Betesförutsättningar i och i anslutning till koncessionsområdet	33
6.5 Befintlig intrångsbild	33
6.5.1 Samlad intrångsbild i Tåssåsens sameby	34
6.5.2 Samlad intrångsbild Njaarke sameby	37
7. Kunskapsöversikt	40
7.1 Nuvarande kunskapsläge	40
7.1.1 Vetenskapliga studier.....	40
7.1.2 Gruvverksamhet.....	40
7.2 Infrastruktur och olika typer av utbyggnader	40
7.3 Kumulativa effekter.....	41
8. Bedömning av effekter.....	43
8.1 Direkt-betesbortfall	43

8.2	Barriäreffekter	44
8.2.1	<i>Barriäreffekt utanför koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter</i>	44
8.2.2	<i>Barriäreffekter inom koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter</i>	44
8.3	Undvikelse- och spridningseffekter	45
8.3.1	<i>Tåssåsens sameby</i>	47
8.3.2	<i>Njaarke sameby</i>	47
8.4	Säkerhetseffekter.....	47
8.5	Funktionella samband.....	47
8.6	Kumulativa effekter av det planerade koncessionsområdet Häggån K1	48
8.6.1	<i>Tåssåsens samebys oro över projektet</i>	48
9.	Skyddsåtgärder	49
10.	Konsekvenser	50
10.1	Betesbortfall och ökat betestryck på andra marker	50
10.2	Ökad arbetsbelastning och ökade kostnader	50
10.3	Generellt om sociala konsekvenser	51
11.	Påverkan på rennäringen som riksintresse	52
11.1	Påverkan av kärnområde av riksintresse för rennäringen.....	53
11.2	Påverkan på flyttled av riksintresse	53
12.	Samlad konsekvensbedömning	54
13.	Inkomna synpunkter från samebyarna	55
13.1	<i>Tåssåsens sameby</i>	55
13.2	<i>Njaarke sameby</i>	55
14.	Referenser	56

1. Bakgrund och syfte

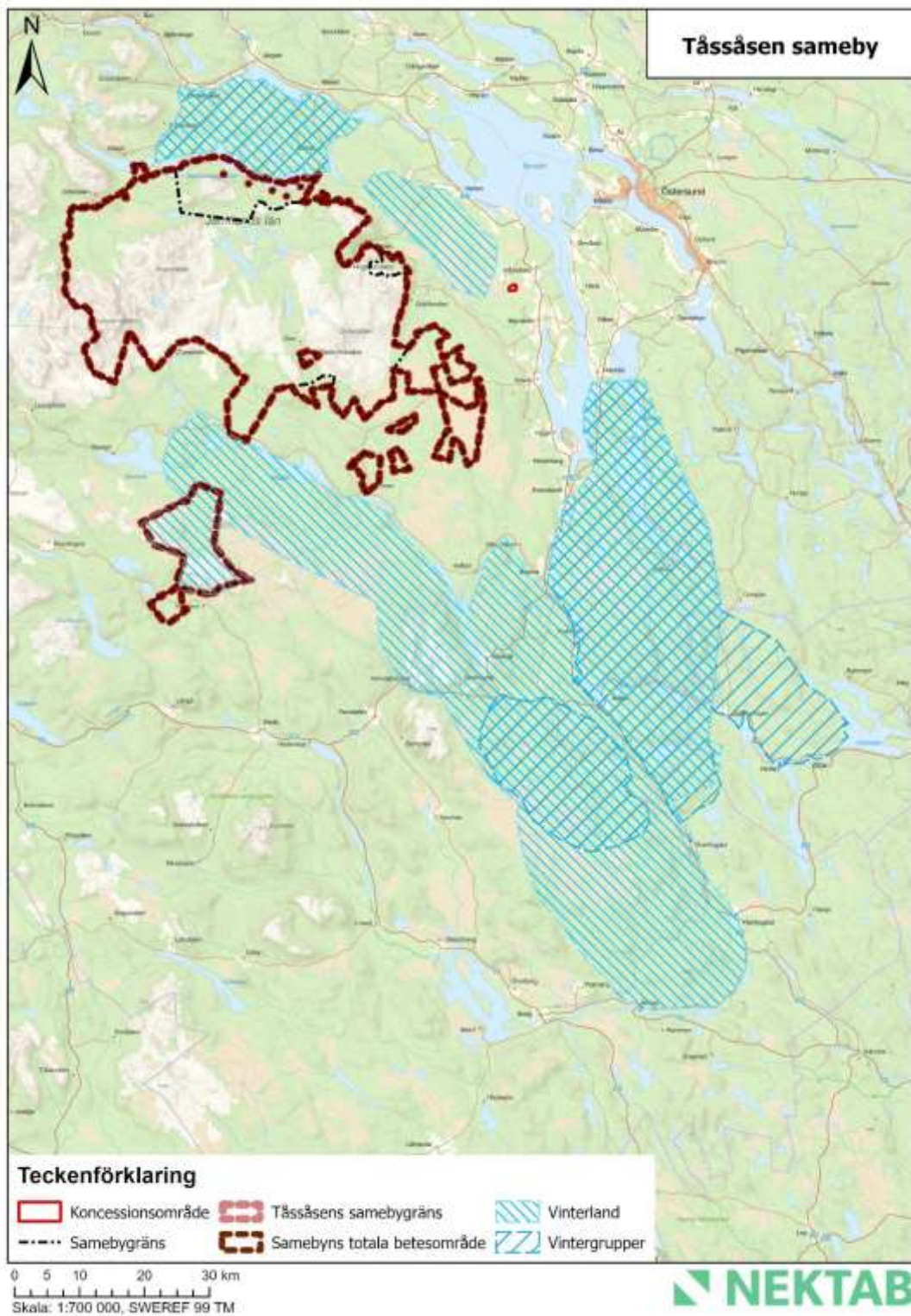
Vanadis Battery Metals AB (nedan kallad VBM) avser att ansöka om bearbetningskoncession enligt minerallagen (1991:45) hos Bergstaten för en mineralisering belägen i Häggånfyndigheten utanför Myrviken i Bergs kommun, Jämtlands län. VBM är ett svenskt helägt dotterbolag till det australienska bolaget Aura Energy Ltd.

Fyndigheten och området för planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1 berör i huvudsak Tåssåsens sameby som har ett utpekade vinterbetesområde cirka 3 kilometer nordväst om det område där VBM vill ansöka om bearbetningskoncession se Figur 10.

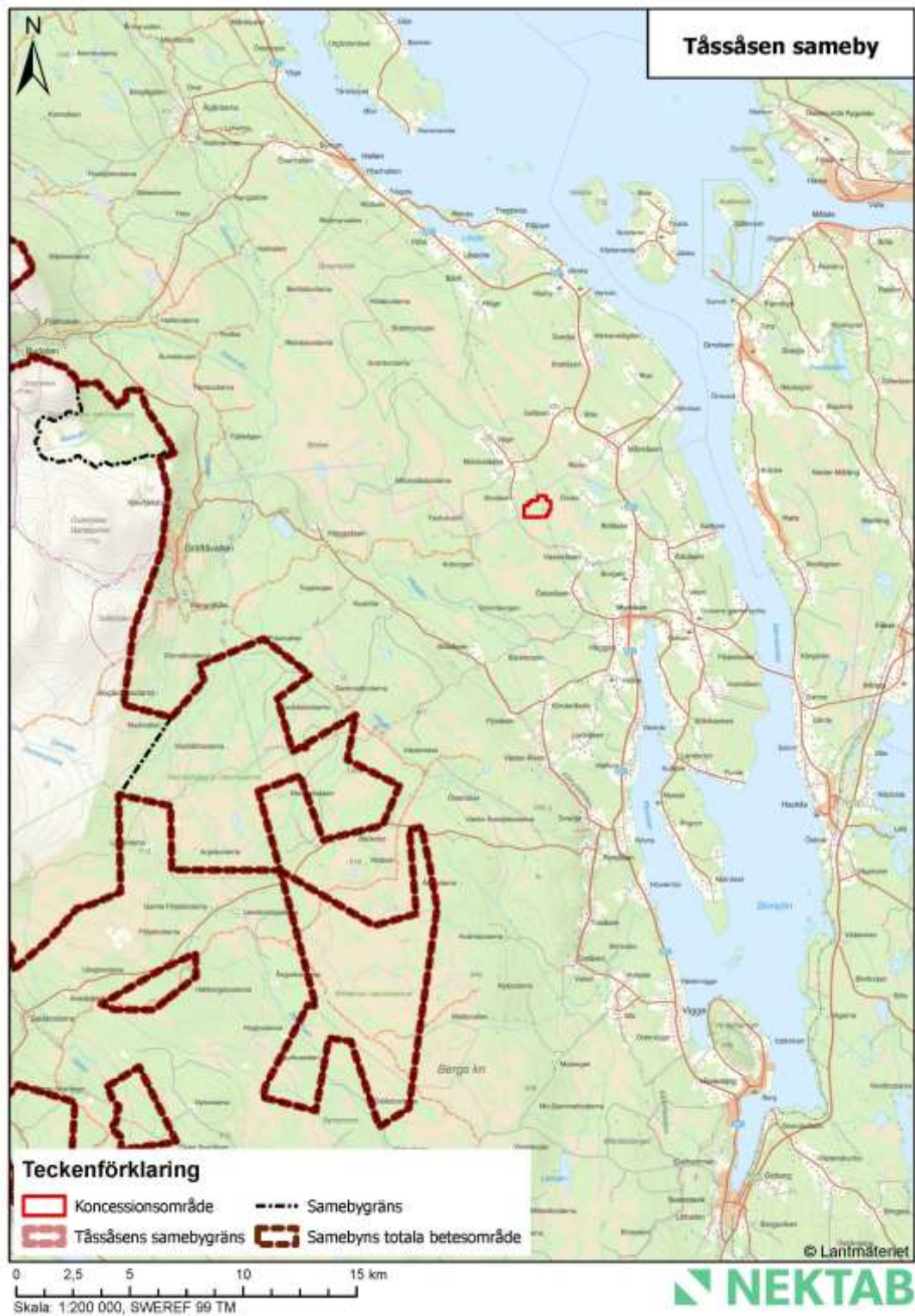
Riksintresseområden för rennäringen är belägna cirka 17 kilometer västerut (Tåssåsens sameby) samt cirka 8 kilometer österut i form av en flyttled (Njaarke sameby) se Figur 4. VBM genomför därför en rennäringensutredning som en del av miljöbedömningen till den planerade koncessionen.

VBM har genomfört möten med Tåssåsens sameby för att få information om samebyns markanvändning. Det senaste mötet genomfördes den 27 maj 2024. Varken VBM eller Jakobis konsult har lyckats nå Njaarke sameby för en dialog och interjvu om projektet. Av det skälet bygger rennäringensutredningen för Njaarke sameby på en skrivbordsstudie.

Denna rennäringensutredning är en delutredning till en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) inom ramen för ansökan om bearbetningskoncession och avser Tåssåsens och Njaarke samebyar. Syftet är att beskriva hur rennäringen påverkas av den planerade koncessionen och i förlängningen gruvverksamhet med tillhörande kringverksamheters direkta och indirekta påverkan på de utpekade riksintresseområdena för rennäringen innefattande vilka kumulativa effekter som kan uppstå för rennäringen i samverkan med andra störningar.

Figur 1 Översikt Tåssåsens sameby och det planerade området för bearbetningskoncession Håggån K nr 1.

Figur 2 Inzoomad karta över Tåssåsen sameby och det planerade området för bearbetningskoncession Häggån K nr 1.

2. Metod

2.1 Utförande av konsekvensanalysen

Bedömningen av konsekvenserna bygger på relationen mellan befintliga värden och omfattningen av den förväntade förändringen. Analysen av konsekvenser sker i flera steg, även om den inte alltid redovisas med alla steg i själva handlingen, den grundar sig dock på den logiska kedjan:

Nuvarande nyttjande → Verksamhetens påverkan → Effekter på renarna och deras grundläggande behov → Konsekvenser för renskötarna och renskötselns bedrivande.

Nuvarande nyttjande

Nuvarande renskötsel har här beskrivits genom:

- Renskötselns förutsättningar
- Renskötselns markanvändning i Tåssåsens och Njaarke samebyar generellt, samt
- områdets funktion för renskötseln i och i anslutning till det planerade området för bearbetningskoncessionen med tillhörande kringverksamheter.

Påverkan

Påverkan är den förändring som kommer att ske som en följd av den planerade verksamheten i form av exempelvis fysiska intrång i form av en väg eller ett stängsel som skär av ett viktigt betesområde.

Effekt

Effekt avser den följd som påverkan medför på renarna. En effekt av exempelvis en ny väg är den förändring av betes kvalitet som uppstår där vägen dras fram genom att renarna får försämrad betesro både under och efter anläggandet samt att det uppstår en större risk för att renarna ska bli påkörda. En väg kan också utgöra en fysisk barriär som försvårar passage/framkomlighet i terrängen.

Effektbeskrivningen görs i denna rapport utifrån en definition i VindRenprojektet, ett samarbetsprojekt mellan Svensk Vindenergi och Samernas Riksförbund (Enetjärn Natur AB 2010):

- Direkt och indirekt betesbortfall
- Barriäreffekter
- Undvikelse- och spridningseffekter
- Säkerhetseffekter.

Därutöver tillkommer:

- Påverkan på funktionella samband
- Kumulativa effekter.

I effektbeskrivningen vägs de kumulativa effekterna in i bedömningarna.

Konsekvens

Konsekvens innebär en redovisning av vad effekten får för verkan/innebörd. För exemplet med nybyggnation av väg kan det utöver förlust av renbetesmark också få konsekvenser i form av att renskötarna behöver övervaka renhjorden mer intensivt då renarna har sämre betesro. Ytterligare en konsekvens av exempelvis en nybyggd väg kan vara ekonomiska förluster då fler renar blir påkörda.

Konsekvensens omfattning är en bedömning av effekten med föreslagna skadeförebyggande åtgärder, med hänsyn tagen till vad effekten har för betydelse (värde) för renskötseln i området. Det innebär att även små intrång i ett område med höga värden kan medföra stora konsekvenser och vice versa.

I konsekvensbeskrivningen vägs de kumulativa effekterna in i bedömningarna.

Bedömningarna av påverkan och konsekvenser utgår från bedömningsmatris som beskrivs i MKB:n för planerad bearbetningskoncession, se Tabell 1 och Tabell 2.

Tabell 1. Bedömningsskala för värdering av miljökonsekvenser.

Omfattning av påverkan/effekt	Värde av miljöintresse		
	Lågt	Måttligt	Högt
Stor	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Måttlig	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Liten	Små negativa konsekvenser	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Obetydlig	Obetydliga konsekvenser	Obetydliga konsekvenser	Små negativa konsekvenser
Positiva	Positiva konsekvenser		

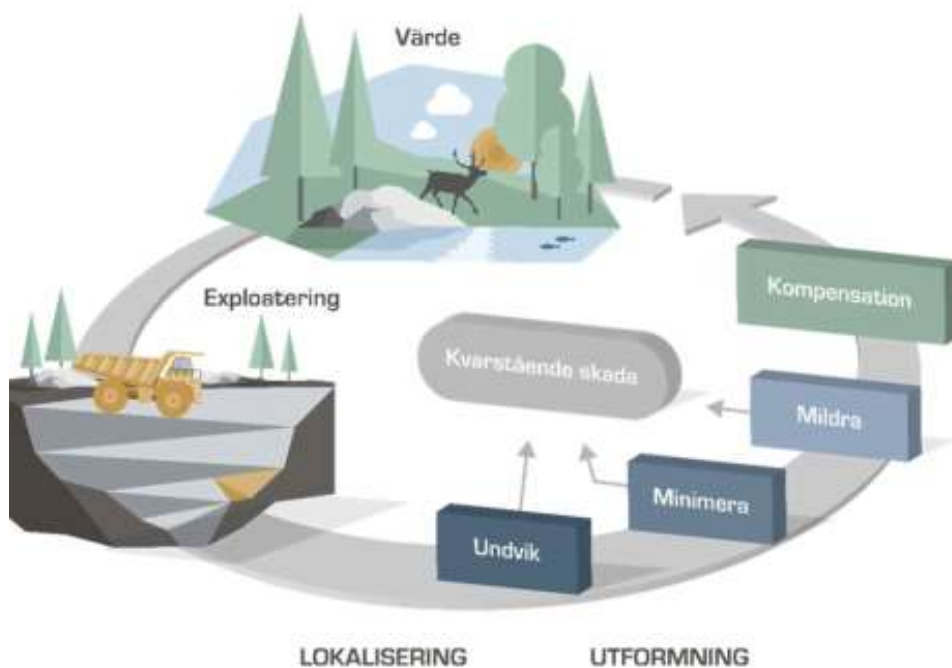
Tabell 2. Generell beskrivning av hur miljökonsekvenserna har värderats.

Stora konsekvenser	Måttliga konsekvenser	Små konsekvenser	Obetydliga konsekvenser	Positiva konsekvenser
<p>Påverkar miljöintressen, markanvändningsintressen eller natur med höga värden på ett sådant sätt att värdet förvinns och dess funktion upphör.</p> <p>Försämrar statusen på relevant nivå och äventyrar möjligheten att uppnå en eller flera miljökvalitetsnormer i betydande grad.</p>	<p>Påverkar miljöintressen, markanvändningsintressen eller natur med höga eller måttliga värden på ett sådant sätt att skador uppstår och/eller värdet minskar men inte så att dess funktion upphör.</p> <p>Risk för försämrad status på relevant nivå och äventyrar möjligheten att uppnå en eller flera miljökvalitetsnormer.</p>	<p>Påverkar miljöintressen, markanvändningsintressen eller natur med låga till måttliga värden negativt men behöver inte innebära skada.</p> <p>Möjligheten att uppnå en eller flera miljökvalitetsnormer bedöms sannolikt inte påverkas.</p>	<p>Påverkan medför en marginell förändring i jämförelse med rådande förhållanden.</p> <p>Ingen märkbar påverkan på värdet. Ingen påverkan på möjligheten att uppnå en eller flera miljökvalitetsnormer</p>	<p>Påverkan bidrar till att förbättra kvaliteten och öka värdet vad gäller befintligt miljö- eller markanvändningsintressen.</p>

Bedömningen av de möjliga konsekvenserna av den sökta verksamhetens påverkan bygger i stor utsträckning på analys som baseras på vetenskapligt underlag, se kapitel 7, och samebyns erfarenheter av störningar på renar.

2.2 Skadeförebyggande och skadelindrande åtgärder

Skadelindringshierarkin innebär att skador i första hand ska undvikas, i andra hand minimeras och avhjälpas på plats och i sista hand kompenseras. Tankegångar och arbetssätt vid tillämpning av skadelindringshierarkin illustreras i Figur 3.

Figur 3. Skadelindringshierarkin (Ecogain).

Skadelindringshierarkin innebär att skador vid exploatering i första hand ska undvikas genom god planering vilket innebär att en verksamhetsutövare ska anpassa sin verksamhet så att skada inte uppstår. Det är dock inte alltid möjligt att helt undvika skada, i vissa fall kan det även vara orimligt utifrån en avvägning mellan kostnader för att vidta skyddsåtgärderna och nyttan med dem.

I andra hand ska hänsyn tas vid utformning av verksamheten samt efterbehandling och andra avhjälpande åtgärder på plats genomföras för att så långt det är möjligt minimera den negativa påverkan som uppstår.

Om skadan förväntas kvarstå trots att samtliga ovan nämnda åtgärder vidtagits kan kompensationsåtgärder vara aktuella.

För att undvika och minimera påverkan på rennäringsområdet till följd av en verksamhet eller aktivitet kan olika skyddsåtgärder vidtas. Skyddsåtgärder är sådana som verksamhetsutövaren åtar sig att utföra antingen frivilligt eller som ett villkor för tillståndet. I denna utredning redovisas förslag på skyddsåtgärder som har identifierats i ett första skede för projekt Häggån. Skyddsåtgärderna beskrivs i kapitel 9. Den exakta utformningen av verksamheten, inklusive de åtaganden om exempelvis skyddsåtgärder för damning och buller som åtas av VBM kommer bestämmas inom ramen för eventuell framtida miljötillståndsprövning, det vill säga inte inom ramen för denna prövning avseende bearbetningskoncession.

Då renskötsel är komplext och samebyarna har kunskap och erfarenhet av hur områdena nyttjas kommer bedömningen av påverkan på rennäringsområdet av den planerade gruvan att göras utifrån ytterligare dialoger och intervjuer med de berörda samebyar inför en framtida miljöprövning. Även ytterligare förslag på skyddsåtgärder samt kompensationsåtgärder som ger effekt kommer att samrådats med samebyarna. VBM:s ambition är att rennäringsområdet ska kunna fortsätta att bedrivas kring området för planerad gruvverksamhet utan att påtagligt försvåra eller förhindra rennäringsområdets markanvändning.

2.3 Avgränsningar

Beskrivningen av renskötselns markanvändning och förutsättningar i och i anslutning till den planerade gruvan med tillhörande kringverksamheter avser rådande förhållanden vid tiden för rennäringsutredningen.

Rennäringsutredningen baseras dels på information från tidigare möten som VBM genomfört med Tåssåsens sameby i november 2023 samt våren 2024 för att få information om samebyns markanvändning, dels på möte med Tåssåsens sameby den 27 maj 2024 där Jakobi deltog. Information om rennäringsområdet i Njaarke sameby har hämtats från skriftlig källor om Njaarke sameby:

- <https://njaarke.se>
- Samebyar inom Östersunds kommun - Östersund.se (ostersund.se)

- Njaarke sameby - Wikiwand

Utöver dessa källor har information om Tåssåsens och Njaarke samebys markanvändning hämtats från Sametinget 2024, Tåssåsen - Sametinget samt Njaarke - Sametinget.

Påverkan på renskötseln utreds i detta projekt med avseende på områdets funktion som vinter- och vårvinterland för rennäringen, påverkan på funktionella samband, kärnområde och flyttled av riksintresse för rennäring samt kumulativa effekter.

Bedömningen av möjliga effekter och konsekvenser av den sökta koncessionens påverkan bygger i stor utsträckning på analys som baseras på vetenskapligt underlag och intervju med Tåssåsens sameby. Rennäringanalysen för Njaarke sameby baseras på vetenskapligt underlag och skriftlig källor om samebyn.

Effekterna bedöms i kapitel 8 utifrån Tåssåsens och Njaarke samebyar som enskilt intresse för rennäringen. I kapitel 11 bedöms påverkan på rennäringen som allmänt intresse, det vill säga riksintresse.

2.4 Extern granskning

Utöver VBM har Tåssåsens och Njaarke samebyar erbjudits att granska rennäringens utredningen. De synpunkter som inkommit från samebyarna redovisas separat i kapitel 13.

3. Lagstiftning

3.1 Regeringsformen och rennäringslagen

Renskötseln är en av rättsordningen skyddad rätt. Renskötselrätten grundas enligt rennäringslagen (1971:437) på urminnes hävd, en rättighet som uppstått genom ett långtida, oavbrutet, tillräckligt intensivt och icke faktiskt eller rättsligt ifrågasatt brukande av marken. Samernas rättigheter till markerna grundar sig oftast inte på direkta upplåtelser eller myndighetsbeslut. Renskötselrätten anses skyddad av egendomsskyddet i 2 kap. 15 § första till och med tredje styckena regeringsformen. Samernas rätt till rennärning nämns även i 2 kap. 17 § andra stycket regeringsformen.

I 1 kap. 2 § sjätte stycket regeringsformen finns ett målsättningsstadgande enligt vilket ”Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas”. En förutsättning för att kunna uppnå detta är att det finns mark tillgänglig för renskötsel, samtidigt som det kan betonas att målsättningsstadganden isolerat sett inte ger upphov till rättigheter.

Rennäringslagen regleras genom rennäringslagen. De rättigheter som tillkommer samerna har i rennäringslagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Renskötselrätten beskrivs i lagstiftningen som en rätt för (främst renägande) samer att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I renskötselrätten ingår bland annat rätt till renbete, jakt och fiske samt rätt att ta skog till bränsle och byggnadsvirke för husbehov samt för slöjdvirke. Inom samebyns område får medlemmarna även uppföra stugor och anläggningar för rennäringslagen. Renskötsel får bedrivas på marker inom renskötselområdet på de tider som rennäringslagen föreskriver. Det betyder att markägarna har sin äganderätt och samerna har sin renskötselrätt på samma mark. Renskötsel får bedrivas på statlig, kommunal och enskild mark.

Renskötsel får, såvitt avser aktuell trakt, bedrivas inom följande perioder och områden enligt 3 § rennäringslagen:

- 1) Hela året på renbetesfjällen i Jämtlands län och inom de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåten till renbete.
- 2) Den 1 oktober till den 30 april i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen, inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året (vinterbetesmarkerna).

3.2 Miljöbalken

Med tillkomsten av naturresurslagen år 1987 skulle olika allmännyttiga samhällsintressens viktigaste områden inventeras, däribland för rennäringslagen. Idag finns bestämmelserna om riksintressen samlade i miljöbalkens (MB) tredje och fjärde kapitel.

Att områdena inventeras i ett första steg innebär att det alltid måste ske en prövning i det enskilda ärendet om ett inventerat riksintresse föreligger på den aktuella platsen. Det finns dock också direkt av Riksdagen utpekade områden som ska skyddas med hänsyn till rennäringen i 4 kap. 5 § MB.

Enligt 3 kap. 5 § MB ska mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringens bedrivande. Ett riksintresse enligt 3 kap. 5 § MB ska dock, när även andra riksintressen aktualiseras, vägas mot dessa, 3 kap. 10 § MB.

Enligt förarbetena till naturresurslagen är det rennäringens behov – som allmänt intresse – av sammanhängande betesområden, tillgång till alternativa betesområden inom de olika årstidsmarkerna och alternativa flyttleder som ska skyddas. Särskilt ska vinterbetets betydelse beaktas, eftersom dessa markers storlek och kvalitet ofta har en avgörande betydelse för det antal renar som samebyn kan hålla.

I slutet på 1980-talet inventerades ett antal områden som riksintresse. De områden som pekades ut för rennäringen var:

- Viktiga flyttleder
- Övernattningsbeten
- Naturliga samlingsställen
- Svåra passager
- Speciella betesområden
- Kalvningsområden
- Områden kring anläggningar, som slakt-, kalvnings- och skiljningshagar.

Då dessa områden är föränderliga över tid ska riksintresseområdena kontinuerligt ses över och uppdateras. Sametinget ansvarar för detta gällande riksintresse för rennäring. Enligt länsstyrelsernas GIS-databas bör uppdateringar för rennäringen ske med ett femårsintervall. Eftersom rennäringen inte är ett objekt som ska skyddas, utan en verksamhet vars delområden är beroende av varandra, kan även vissa funktionella samband få status som riksintressen.

Ett funktionellt samband möjliggör användandet av olika årstidsbeten och skapar förutsättningar att bedriva rennäring i en sammanhållen årscykel. Det funktionella sambandet handlar om att renarna naturligt och friströvande tar sig fram i landskapet i önskad riktning. Ett funktionellt samband kan exempelvis vara en flyttled med tillhörande uppsamlingsområde och rastbete som möjliggör traditionell flytt mellan olika betesområden. Funktionella samband skapas av landskapet, terräng, vattendrag och framkomlighet. Samebyarnas geografiska form är baserad på renarnas naturliga vandringar i landskapet mellan sina årtidsvisa betesområden. De funktionella sambanden ligger således till grund för samebyarnas form (Sametingets yttrande. Dnr 2013-728).

Idag är ungefär 30 procent av en enskild samebys yta riksintresseklassad. Flertalet renskötare från olika samebyar har påtalat att de riksintresseområden som finns registrerade hos Sametinget många gånger ger en felaktig bild av markanvändningen i respektive sameby. Markanvändningen kan ha förändrats kraftigt sedan områdena senast uppdaterades, till exempel på grund av skogsbruket. De menar vidare på att bara för att ett område inte är riksintresse klassat betyder det inte att området inte är viktigt (konsultens erfarenhet efter intervjuer av flera samebyar i svenska Sápmi).

3.3 Deklarationer

Den 13 september 2007 antogs urfolksdeklarationen av FN:s generalförsamling. Urfolksdeklarationen anger en miniminivå för hur urfolksfrågorna bör behandlas i de olika länderna. En deklaration är inte bindande för stater på samma sätt som en konvention är, men deklarationen blir ändå en moralisk värdegrund för länder med urbefolkningar.

Därutöver finns en ramkonvention från Europarådet år 1995 som Sverige tillträtt (SÖ 2000:2).

4. Områdesbeskrivning

4.1 Lokalisering

Det planerade området för bearbetningskoncessionen Häggån K nr 1, ligger i Bergs kommun, Jämtlands län, cirka 23 kilometer sydväst om Östersund. En liten del av koncessionen är inom Åre kommun. Närmsta tätort är Myrviken som ligger cirka 6 kilometer sydost om koncessionens sydöstra gräns. I omgivningen till det planerade koncessionsområdet med tillhörande anläggningsdelar finns bygderna Önsta, Västeråsen och Storåsen.

Koncessionsområdet och dess omgivning utgörs av blandad naturtyp. Där förekommer barrskog med inslag av lövskog, åkermark och våtmark. Området är inte detaljplanelagt.

Den sameby som främst berörs är Tåssåsens sameby som har ett utpekade vinterbetesområde som närmast är 3 kilometer nordväst om det område där VBM vill ansöka om bearbetningskoncession se Figur 4.

Öster om det planerade området för bearbetningskoncessionen Häggån K nr 1 finns Njaarke sameby. En flyttled av riksintresse för rennäring finns cirka 8 kilometer nord till nordöst om koncessionsområdet som tillhör Njaarke sameby se Figur 5. Flyttleden går över sjön Storsjön. Flyttningen till och från vinterbetet sker normalt konventionellt längs flyttlederna, om isförhållandena så tillåter, när vinterbetesmarkerna väster om Storsjön nyttjas.

5. Teknisk beskrivning

För detaljerad information om hur den framtida verksamheten är tänkt att utformas hänvisas till den tekniska beskrivningen som utgör del av ansökan om bearbetningskoncession Häggån K nr 1.

6. Renskötselns generella förutsättningar

Renskötselområdet utgör cirka 50 procent av Sveriges yta, vilket avser det område i Sverige där renskötsel får bedrivas. Detta ska inte förstås som att renskötseln bedrivs eller kan bedrivas på hela den ytan, många områden utgörs av städer, infrastruktur och annan markanvändning.

Renarna vandrar och flyttas mellan olika betesområden utifrån årstid och tillgången på bete. Nyttjandet av betesmarkerna skiljer sig åt från år till år och beror på väder och andra yttre förutsättningar, påverkan genom mänsklig aktivitet och exploateringar. Detta innebär att fler områden än de som är utpekade som riksintresse är viktiga ur ett renskötselperspektiv.

Renar är känsliga för störningar från en del andra markanvändningar eftersom de är anpassade för att upptäcka och undfly rovdjur. Det gäller särskilt på våren när vajorna (hondjuren) är dräktiga och det är nära inför kalvning, under flytt av renarna och när kalvarna föds. Andra tillfällen då renarna är känsliga för störningar är när de samlas och drivs i hjordar till rengården för kalvmärkning eller skiljning. Vid flytt till och från vinterbetesmarkerna kan flyttlederna korsa svåra passager som till exempel älvar, vägar eller järnvägar.

Det är viktigt att renarna har betesro särskilt under hösten när renarna ska äta upp sig inför vintern och på vintern när renarna går på sparlåga och vill använda så lite energi som möjligt för att klara våren. Vid vila och bete under flyttningar är det också av stor vikt att renarna är ostörda. Om renarna skräms av rovdjur, hundar eller människor kan hjorden splittras och flera dagars arbete för rensköterna kan krävas för återsamling av hjorden. På våren kan vajorna förkasta sina kalvar eller lämna nyfödda kalvar om de blir kraftigt störda och stressade.

Renskötseln påverkas av verksamheter som bedrivs inom renbetesområdet. Ett enskilt projekt för en tillkommande verksamhet kan ha betydelse för en samebys förutsättningar att bedriva renskötsel. Helhetsbilden tillsammans med kumulativa effekter är avgörande för hur renskötseln kan bedriva sin verksamhet.

6.1 Rennäringens riksintressen

Riksintressen för rennäring, utpekade enligt 3 kap. 5 § MB, är uppdelade i huvudkategorierna kärnområden, flyttleder och strategiska platser. Kärnområden syftar till att skydda de områden som är nödvändiga för att varaktigt kunna bedriva renskötsel i samebyn. Hit hör kalvningsland, försommar- och högsommarland samt säkra vinterbetesområden. Med strategiska platser avses områden/objekt som behöver skyddas för att renskötseln ska klara nödvändiga förflyttningar, rörelser, mellan olika kärnområden och andra betesområden. Exempel på strategiska platser är

huvudflyttstråk, huvudflyttled, vadställe, rastställen och naturliga samlingsplatser (ofta har olika tekniska anläggningar förlagts till dessa områden).

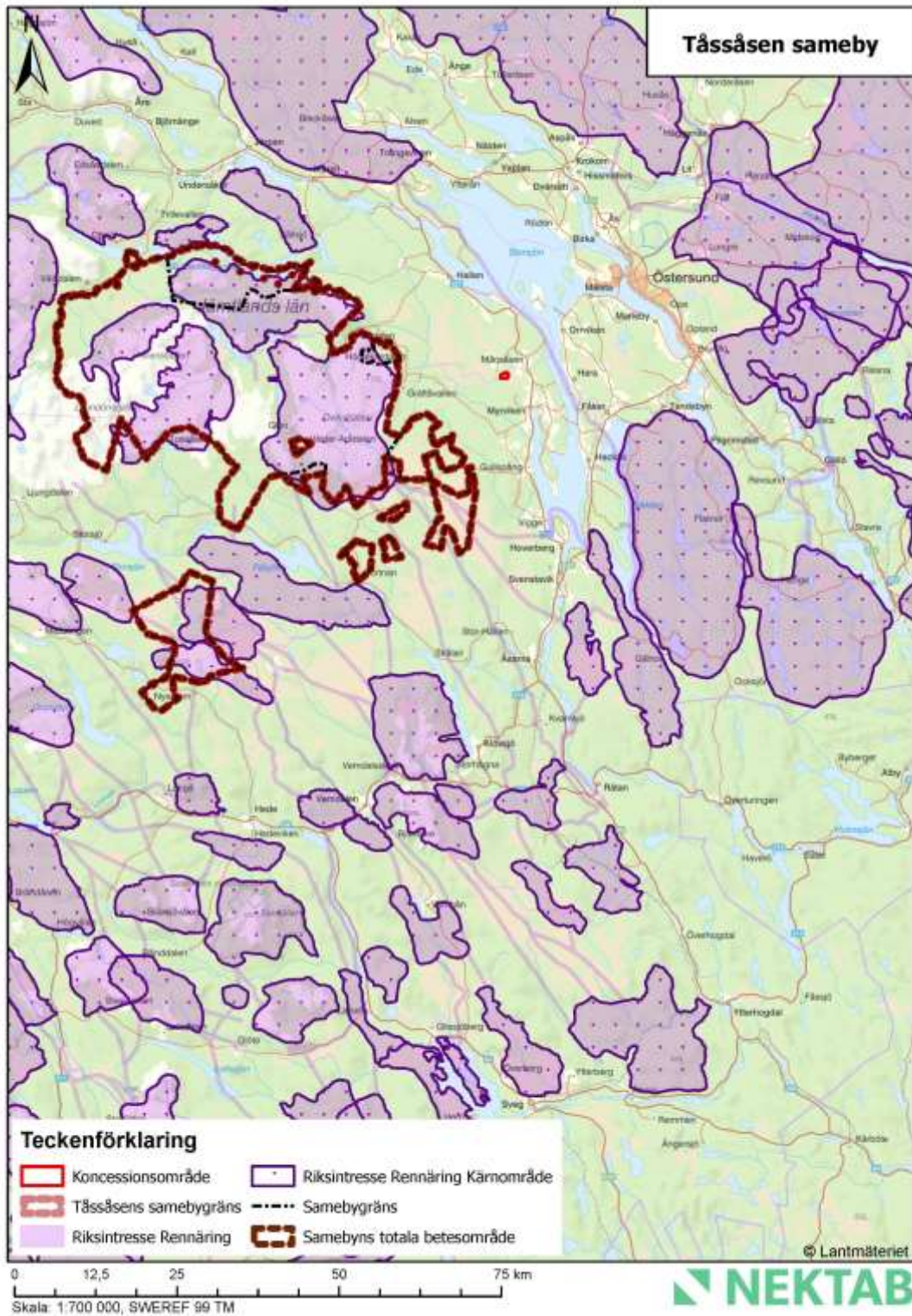
I 3 kap. 5 § MB framgår att i områden som är av riksintresse för rennäringen får intrång inte ske om detta påtagligt försvårar rennäringens bedrivande, vilket dock i vissa fall kan vika enligt 3 kap. 10 § MB i en avvägning mot andra riksintressen. Enligt förarbetena till naturresurslagen är det rennäringens behov av sammanhängande betesområden, tillgång till alternativa betesområden inom de olika årstidsmarkerna och alternativa flyttleder som ska skyddas. Särskilt ska vinterbetets betydelse beaktas, eftersom dessa marker (storlek och kvalitet) ofta har en avgörande betydelse för det antal renar som samebyn kan hålla.

När det gäller rennäringens riksintresse är det alltså ofta en viss funktion som behöver skyddas för att bedrivandet av renskötsel ska vara möjligt. Detta innebär att, trots att riksintresset formellt sett bara i varje enskilt fall vid prövning omfattar ett visst geografiskt, avgränsat område är även intilliggande områden viktiga för att uppnå den aktuella funktionen. Samebyns markanvändning är dynamisk och förändras på grund av yttre faktorer, såsom väder och betestillgång, vilket kan medföra att ett område som inte används frekvent snabbt kan bli särskilt viktigt och angeläget att skydda mot intrång eller störningar för att möjliggöra fortsatt renskötsel.

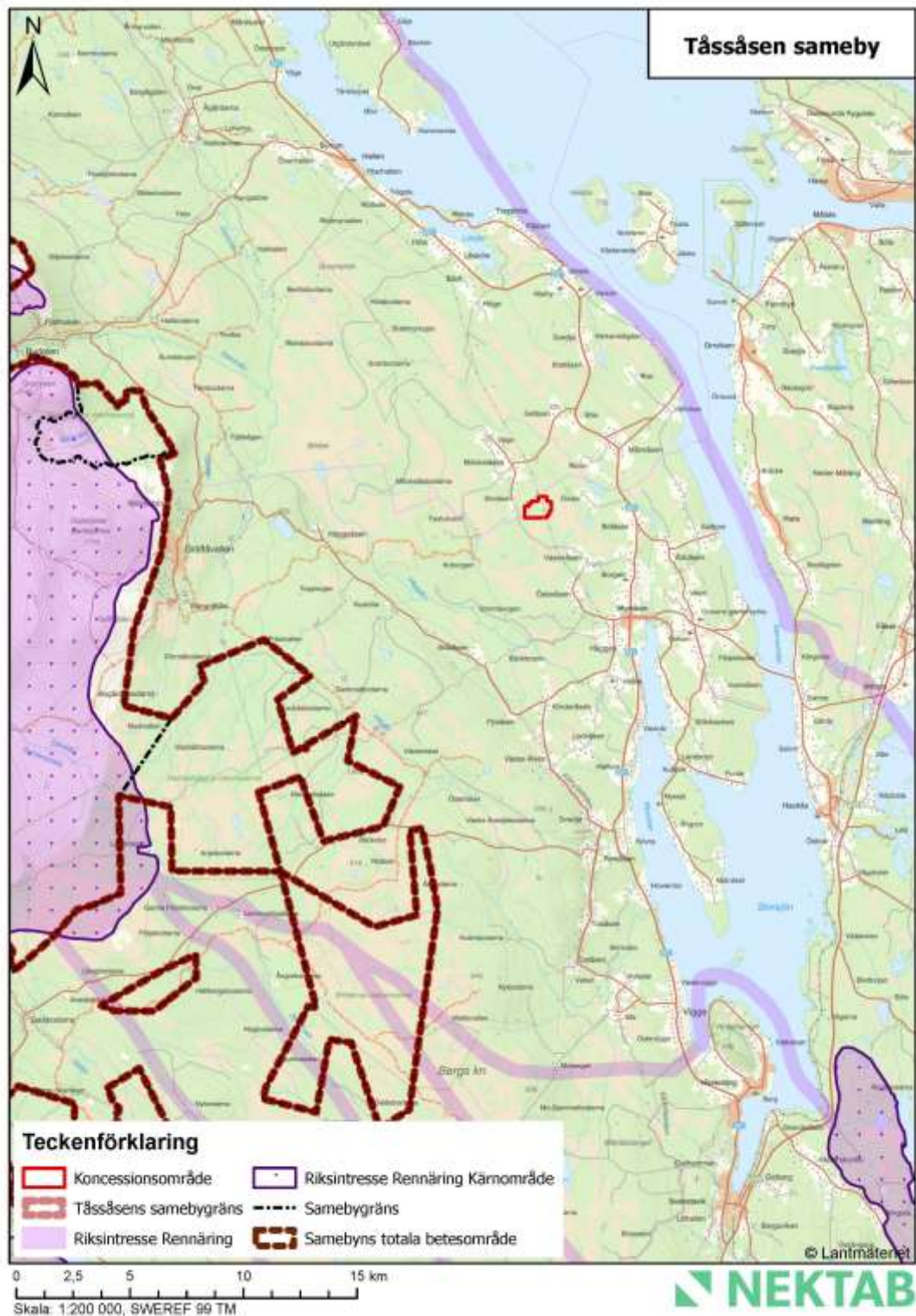
Det sökta koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter ligger i den närmaste punkten 17 kilometer till kärnområde av riksintresse för rennäringen benämnt Oviksfjällen (Tåssåsens sameby) och cirka 8 kilometer till flyttled av riksintresse för rennäringen (Njaarke sameby) se Figur 4 och Figur 5.

6.1.1 Oviksfjällen (kärnområde av riksintresse)

Området används under vår och försommar och under höst och förvinter. Här samsas hela Tåssåsens sameby. I området finns slakt- och kalvmärkningsanläggning. När flera vintergrupper använder området samtidigt släpps renarna i olika områden. Inom området finns bra myrbete som används på våren och bra lavbete i höjdområden vilka används på hösten (Länsstyrelsen. *Beskrivning av område av riksintresse för rennäring*, <https://extdokument.lansstyrelsen.se/Gemensamt/Geodata/Externa%20dokument/REN/Omr%C3%A5desbeskrivningar%20av%20riksintresse%20of%C3%B6r%20renn%C3%A4ring.pdf>)

Figur 4 Riksintrasse för rennäring inom Tåssåsens sameby.

Figur 5 Väster om det planerade området för bearbetningskoncessionen är det cirka 17 kilometer till kärnområdet av riksinträsse benämnt Ovixsfjällen tillhörande Tåssåsens sameby och cirka 8 kilometer nord, nordöst om koncessionsområdet till flyttled av riksinträsse för Njaarke sameby. Flyttleden går över sjön Storsjön.

6.2 Renskötselns årscykel

Renskötselns årscykel delas vanligen in i åtta årstider med början på våren när vajorna föder sina kalvar. Renen har en inneboende drift att under året flytta mellan de olika delarna av renskötselområdet och styrs av faktorer som betestillgänglighet och väderlek. Renskötseln bygger på att följa renens instinkter, men renskötarna driver och flyttar också djuren mellan olika betesområden. Flyttning av renar sker dels genom naturlig strövning, dels genom samlade förflyttningar till fots eller med lastbil.

Samtliga betesmarker är viktiga för att berörda samebyar ska ha möjlighet att välja de bästa områdena för exempelvis flytt, efter rådande förhållanden. Annan konkurrerande markanvändning kan göra att ett visst område blir obrukbart för renskötsel över en längre tid, vilket medför att andra betesområden i stället måste användas och därmed utsätts för ett mer intensivt nyttjande.

6.3 Berörda samebyars markanvändning

6.3.1 Tåssåsens sameby

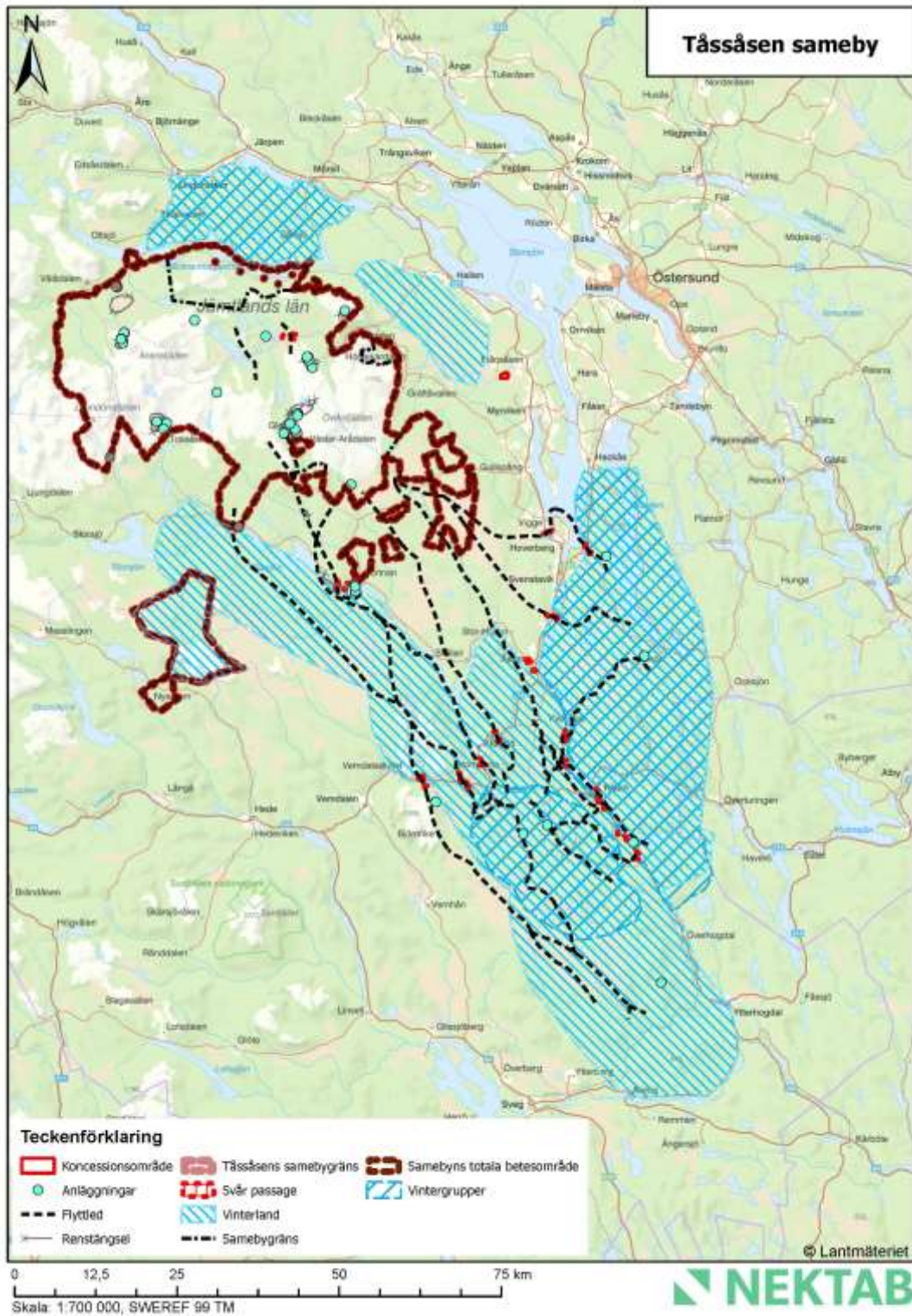
Tåssåsen sameby verkar i Berg kommun, Härjedalen och Åre kommun i Jämtlands län se Figur 6 och Figur 7.

Samebyn består i nuläget av 64 medlemmar som ingår i 10 renskötsel företag.

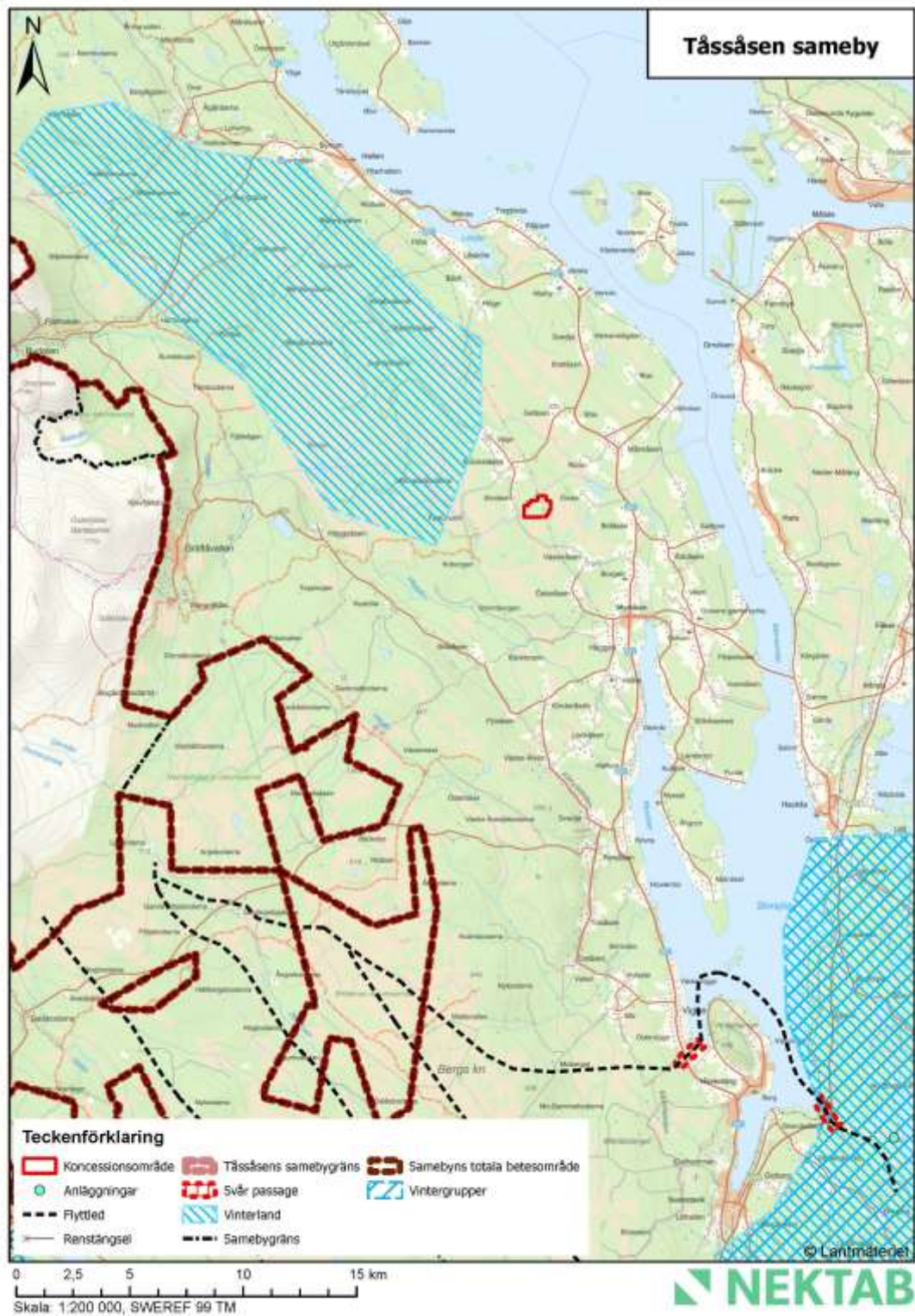
Tåssåsens samebys högsta tillåtna renantal uppgår till 5 500 renar i vinterhjorden.

Renbetesfjällen är uppdelad mellan samebyarna i Jämtlands län enligt lantbruksnämndens beslut 1973-09-19. Begreppet sameby avser såväl ett geografiskt begränsat område, som en juridisk person som företräder de renskötande medlemmarna inom området. Medlem i sameby är renskötselberättigad som stadigvarande deltar eller har deltagit i renskötseln inom byns betesområde samt dennes make eller barn.

Samebyn eller i vissa fall även länsstyrelsen kan anta medlem som avser att bedriva renskötsel inom samebyn.

Figur 6 Översiktskarta över rennäringens markanvändning i Tåssåsens sameby.

Figur 7 Inzoomad karta över rennäringens markanvändning i Tåssåsens sameby och det planerade området för bearbetningskoncessionen Häggån K nr 1. Avståndet mellan koncessionsområdet och vinterlandet är som närmast 3 kilometer.

Markanvändning

Renskötselns markanvändning varierar med årstiderna beroende på bland annat temperatur, nederbörd och vindförhållanden och måste anpassas efter faktiska förhållanden. Näringen är arealkrävande. Enhetliga betesområden har med åren splittrats sönder genom samhällsutvecklingen och kan idag inte användas för effektiv rennäring, vilket ställer näringen inför ständiga omställningsproblem.

Markanvändningen varierar även mellan åren utifrån olika betesförhållanden beroende på till exempel snödjup, skare och isförekomst. Förutsättningarna för rennäringen förändras även från år till år vid till exempel tillkomst av kalhyggen, nya vägar och andra störningar från konkurrerande markintressenter. Förändringar av markanvändningen medför ofta att renskötseln försvåras och blir mer arbetskrävande. Speciellt försvåras eller hindras näringens bedrivande då extremt känsliga områden som vårbete och kalvningsland utsätts för störningar. Rennäringen, som tidigare har nyttjat enhetliga betesområden, har successivt med åren blivit trängda från olika håll av konkurrerande markintressenter som turism, friluftsliv, skogsbruk med mera. Detta har försvårat näringens bedrivande (Lantbruksnämnd i Jämtlands län, rennäringseenheten 1991-06-30).

Kort beskrivning av samebyns renskötsel

Våren (april-maj)

Kalvningen sker från slutet av april till slutet av maj i Anaris-, Lunndörrens- och Oviksfjällen. Vajorna kalvar i regel samma tid och plats år efter år. Kalvningstiden är mycket känslig ur störningssynpunkt eftersom vajan lätt kan lämna den nyfödda kalven vid störning. För att inte störa renfloken håller sig renskötarna på avstånd under denna period.

Försommaren (juni)

I mitten av juni söker sig renarna till områden där grönskan kommer tidigt. Den perioden är en återhämtnings- och uppbyggnadsperiod för renen som får beta i lugn och ro till dess att sommaren för med sig värme, mygg och andra insekter.

Sommaren (juni-juli)

I takt med att sommaren infinner sig söker sig renarna upp mot högfjället. I slutet av juni börjar renskötarna att samla renarna för kalvmärkning. Vanligtvis sker kalvmärkningen under cirka 1-1,5 vecka i mitten av juli. Kalvmärkningen sker i renhagar i Anaris- och Oviks- och Lunndörrens-fjällen. Märkningen sker huvudsakligen nattetid då det är som svalast och myggen inte är lika påträngande.

Förhösten (augusti)

Under hösten betar renarna i Oviksfjällen. Tillgången på bete är oftast god men renen äter även mycket svamp under denna period. Perioden från slutet av juli och framåt är en viktig uppbyggnadsperiod för att renarna ska överleva vintern.

Hösten (september-oktober)

I början av september, före renarnas brunstperiod, börjar renskötarna att samla in hanrenarna (sarvarna) för slakt. I Tåssåsens sameby sker slakten vanligtvis mellan den 10-15 september. Renarnas brunstid börjar under senare hälften av september månad och sarvslakten måste vara avklarad före dess.

Under brunsten får renarna sköta sig själva.

Förvintern (november-december)

I takt med att vintern breder ut sig på fjället börjar renarna självmant söka sig ned mot mer låglänt terräng till betesmarker med kvarvarande lav, gräs och örter. Tiden för detta inträffar vanligtvis i december men om vintern är tidig kan detta ske i november eller i enstaka fall redan i oktober. Mellan den 1 oktober och 30 april får renskötsel enligt lag bedrivas på vinterbetesmarkerna. Vandrigen fortsätter mot vinterbetesland huvudsakligen längs med två flyttleder av riksintresse för rennäringen och vandrigen följs av samebyns renskötare från skoter. I sällsynta fall, om snötäcket inte är tillräckligt, används helikopter för rendrivningen. Renarna leds till samebyns uppsamlingsområde på förjulsvinterbetet. Därefter delas hjorden in i vinterbetesgrupper och alla renar räknas. Vintergrupperna leds till skilda områden i vinterbeteslandet med hjälp av skoter eller lastbilstransporter.

Vintern (december-mars)

Under vintern utgör lavar huvuddelen av födan för renen. Eftersom lavarna växer långsamt kan betet inom ett visst område ta slut. Dessutom kan ogynnsamma väderförhållanden med mycket snö och is göra betet otillgängligt för renen. Med anledning av detta är det viktigt att alternativa betesmarker finns att tillgå.

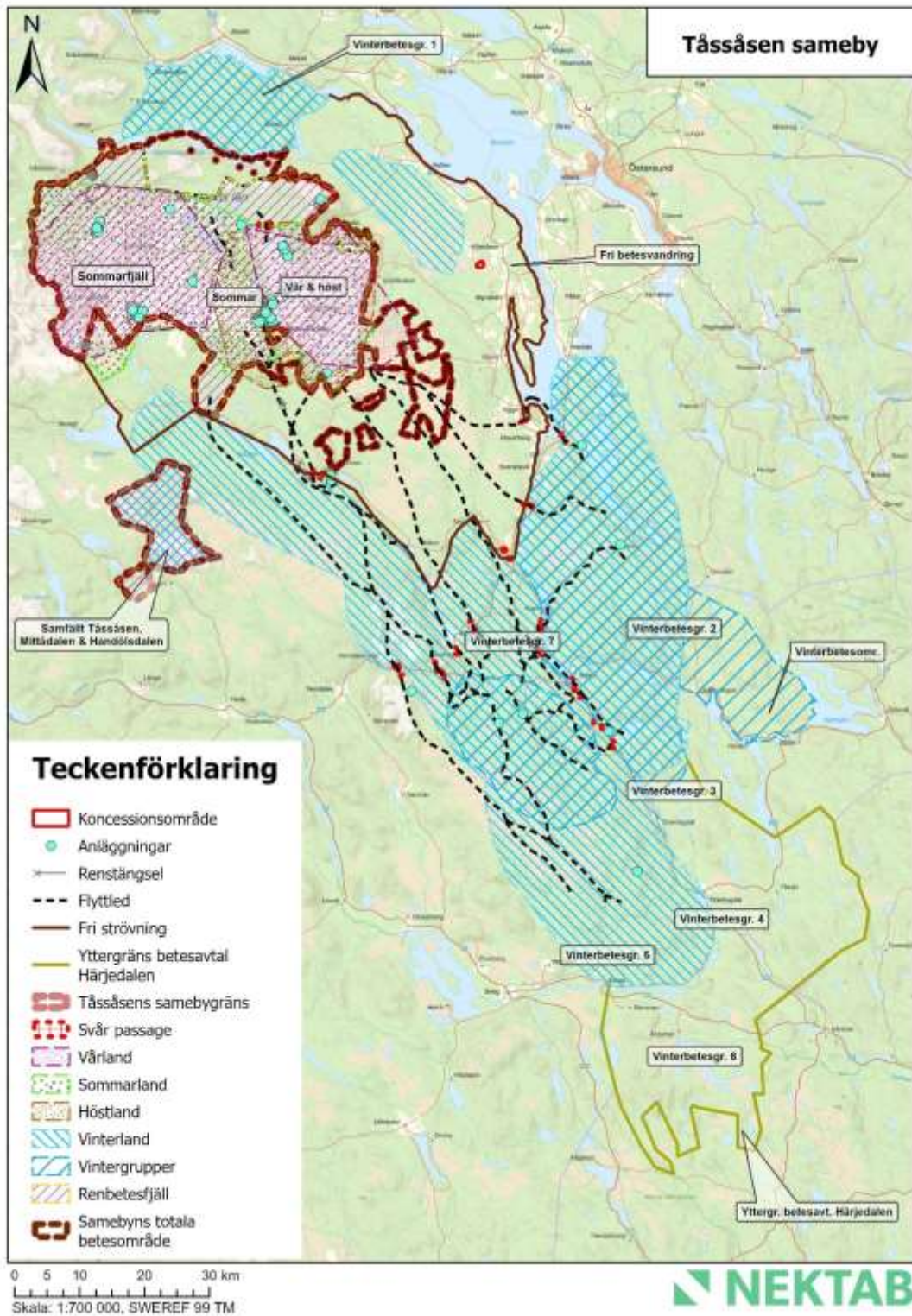
Vårvintern (mars-april)

I slutet av mars till mitten av april sker flyttningen från vinterbetesområdet till kalvningslandet i fjällregionen. Under cirka en vecka på våren drivs renhjorden från vinterbetesområdena. Huvuddelen av flytten sker under natten då det är skarsnö.

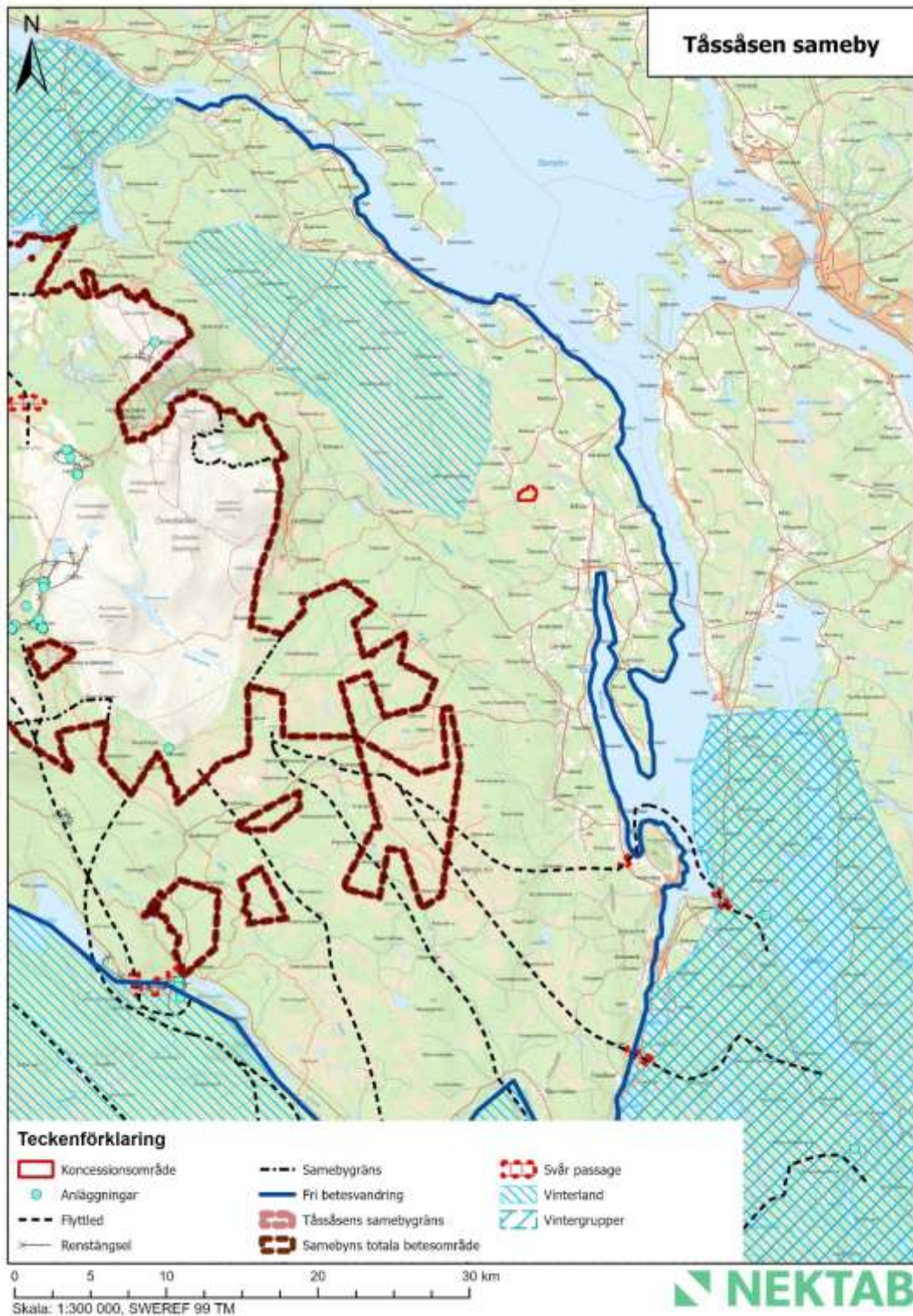
En beskrivning av samebyns markanvändning under vinterhalvåret 2023/2024 visas på karta se Figur 8 och Figur 9.

All betesmark är värdefull för samebyn för att kunna bedriva en naturbetesbaserad renskötsel. Det som styr markanvändningen på vinterbetesmarkerna är först och främst vad det är för väderlek, hur mycket nederbörd det kommer, när nederbörden kommer,

hur kallt eller varmt det är, vad det är för vindar, vilken typ av snö det är, mjuk eller hård, blir det isbildning på marken före snön kommer. Andra viktiga faktorer är vilka påverkan och störningar områdena har genom turistverksamhet, skoterkörning, andra verksamheter och störningar samt rovdjurstryck.

Figur 8 Översiktskarta över Tåssåsens samebys markanvändning under vinterhalvåret 2023/2024 och området för planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1.

Figur 9 Inzoomad karta över Tåssåsens samebys markanvändning under vinterhalvåret 2023/2024 och området för planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1. Blå heldragen linje visar den fria betesvandringen, det vill säga renar som strövar på egen hand utan drivning och styrning av renskötarna.

6.3.2 Samebyns markanvändning i och i anslutning till området för planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1

Det sökta koncessionsområdet ligger som närmast 3 kilometer nordväst om ett vinterbetesområde för Tåssåsens sameby se Figur 8 och Figur 9. Vinterbetesområdet kan nyttjas 3 till 4 månader under vintern.

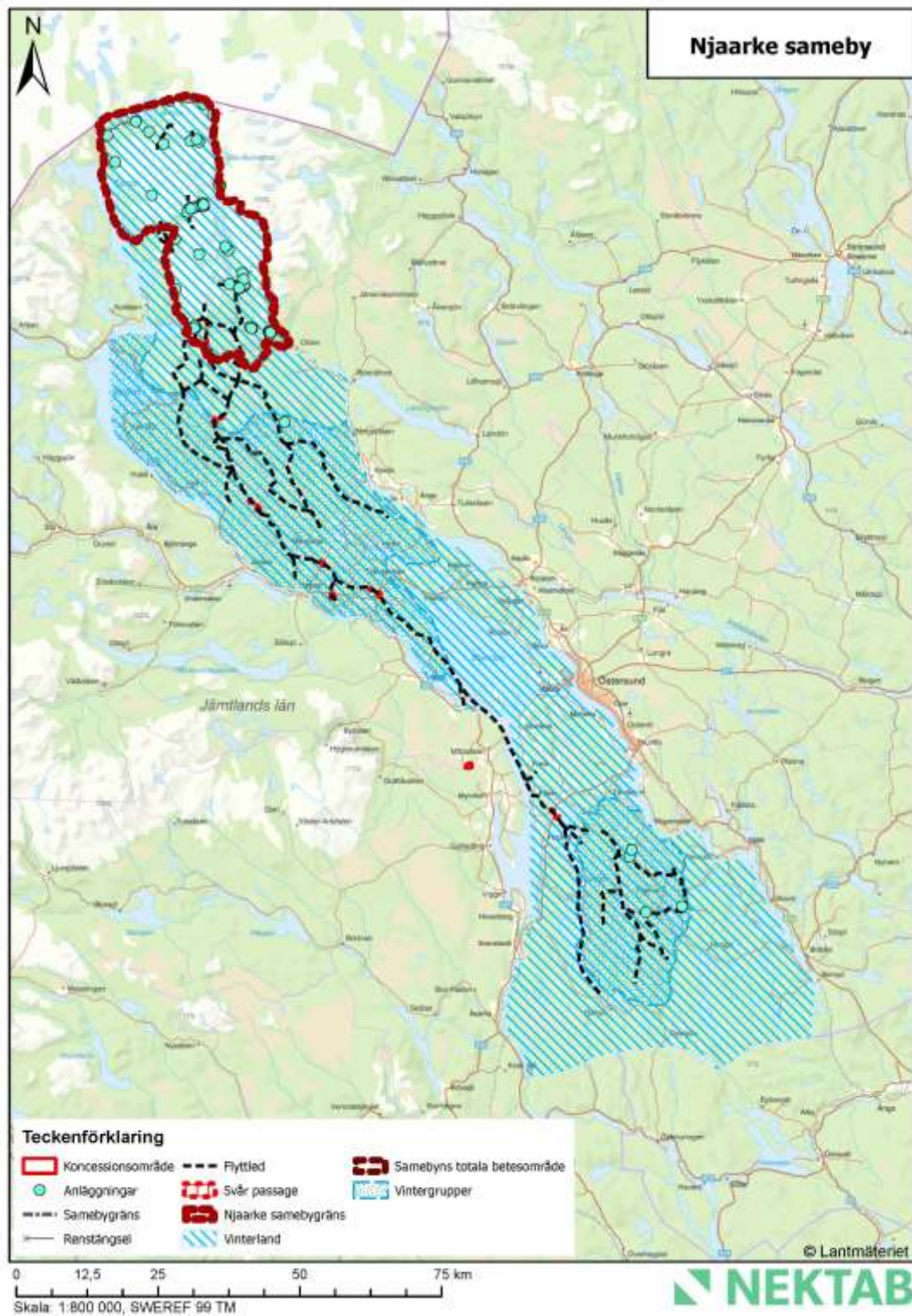
Området i och i anslutning till koncessionsområdet betas på våren när renarna ska återvända mot Oviksfjällen. Renar kan också komma till koncessionsområdet för bete på myrar under sommaren, hösten och vinter. På myrarna finns förekomst av lav. I och i anslutning till koncessionsområdet finns allt från kategorin förekomst av hänglavskog till kategorin riklig förekomst av hänglavskog. Se betesförutsättningar i och i anslutning till koncessionsområdet i kapitel 6.4.2.

Renar som inte följt med den samlade fotflytten med renhjorden tillbaka på våren strövar på egen hand (så kallad fri betesvandring utan drivning och styrning av renskötarna) mot Oviksfjällen se Figur 8 och Figur 9.

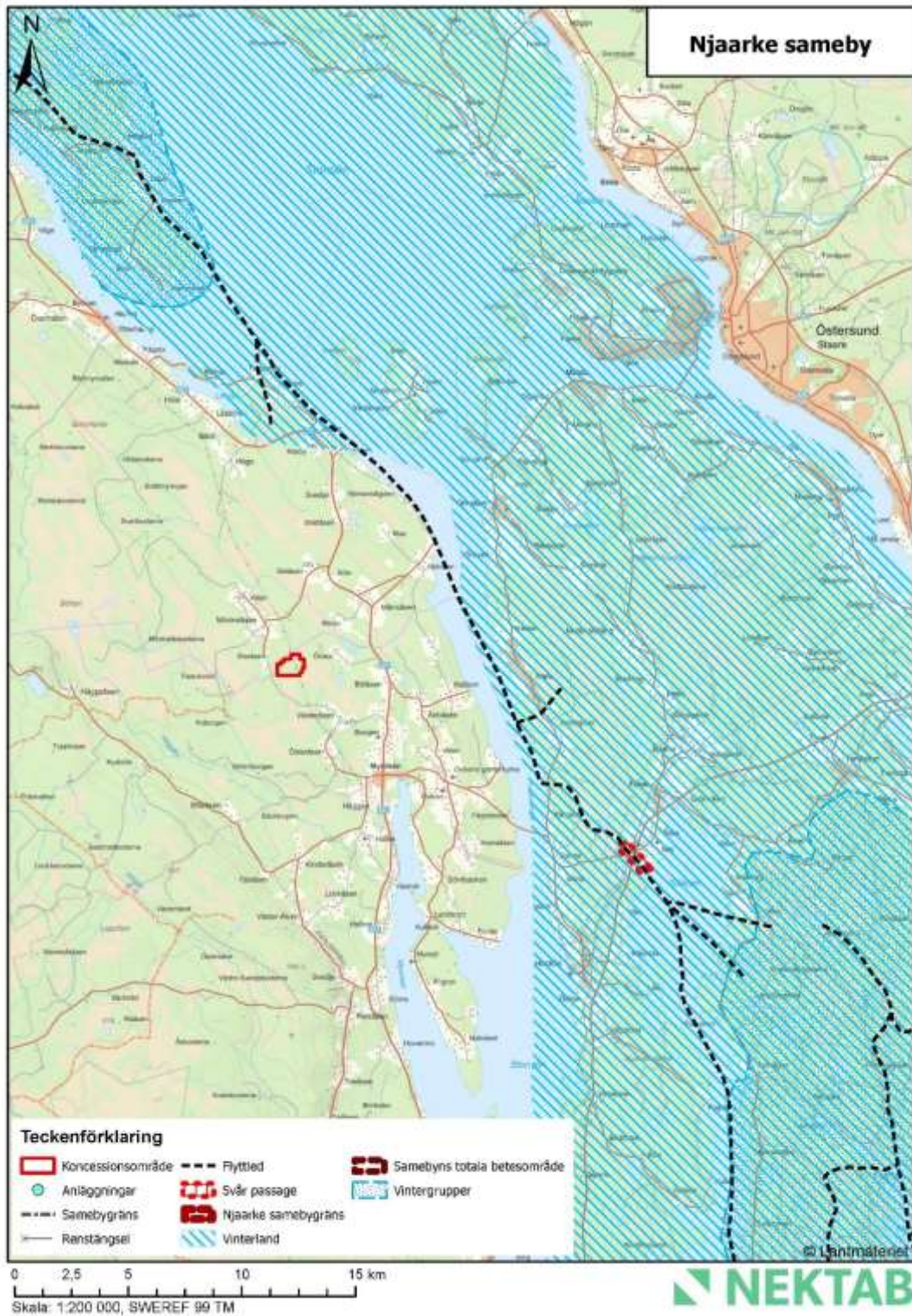
6.3.3 Njaarke sameby

Njaarke sameby är en sameby i Jämtland med åretruntmarker (renbetesfjäll) i Åre och Krokoms kommuner. Vinterbetesmarker sträcker sig över Bräcke, Berg, Östersund, Krokoms och Åre kommun se Figur 10 och Figur 11 (Njaarke - Sametinget).

I samebyn fanns 2014 4 registrerade renskötsel företag. Samebyn får ha högst 2700 djur i vinterhjorden (Njaarke sameby - Wikiwand).

Figur 10 Översiktskarta över rennäringens markanvändning i Njaarke sameby.

Figur 11 Inzoomad karta över Njaarke samebys markanvändning under vinterhalvåret och området för planerad bearbetningskoncession Haggån K nr 1.

Markanvändning

Kort beskrivning av samebyns renskötsel

Njaarke samebys markanvändningsbeskrivning är hämtad från <https://njaarke.se>

Vårvinter/vår

Från början av april beger sig vajorna tillbaka upp på fjället för att kalva. Kalvningen sker vanligtvis under hela maj månad. Redan från mitten på mars och under hela vårvintern och våren är vajorna mycket störningskänsliga och en skrämmd vaja kan under den här tiden betyda en renkalvs död.

Sommar

Under sommaren strövar renarna fritt i våra åretruntmarker, Sösjöfjällen. Renen äter i huvudsak gräs och lavar som växer på de annars karga fjällhedarna.

I juli månad samlas renfloeken för årets höjdpunkt: kalvmärkningen. Märkning sker vanligtvis i rengärdet i Tjouren under de svala, ljusa sommarnätterna för att undvika de varma dagarna.

Höst/förvinter

Hösten och förvintern är tid för skiljning och slakt och för renarna är det här en mycket viktig tid där bra bete ger dem bättre förutsättningar inför vintern.

När snön kommer på fjället börjar renarna sin vandring ner till skogarna och vinterlandet. Under den här tiden samlas renfloeken ännu en gång för skiljning, där renhjorden delas upp inför flytten till vinterlandet. Det är även under skiljningen som slaktuttaget sker.

Vinter

Under vintern är renarna nere på skogslandet. Renarna bevakas från störningar, och flyttas mellan olika områden utefter betestillgång och snöförhållanden för att de ska ha god tillgång på föda under hela vintern.

Samebys markanvändning området intill planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1

Cirka 8 kilometer nord, nordöst om koncessionsområdet går en flyttled för rennäringen över sjön Storsjön. Den flyttled som redovisas i Figur 5 är en huvudflyttled för Njaarke sameby. Den är därför av riksintresse för rennäringen. Flyttningen till och från vinterbetet sker normalt konventionellt längs flyttlederna, om isförhållandena så tillåter, när vinterbetesmarkerna väster om Storsjön nyttjas.

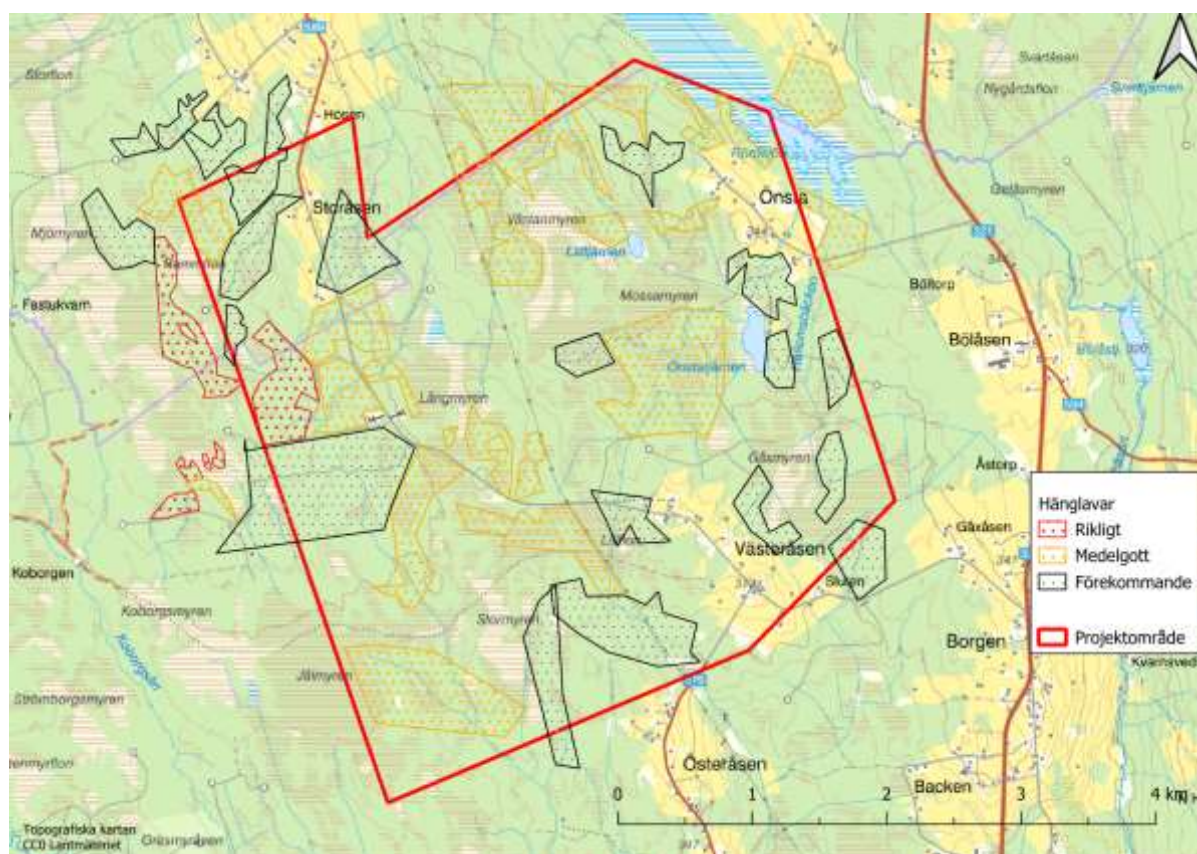
6.4 Betesförutsättningar

6.4.1 Betesförutsättningar i och i anslutning till koncessionsområdet

Koncessionsområdet och dess omgivning utgörs av blandad naturtyp. Där förekommer barrskog med inslag av lövskog, åkermark och våtmark.

I skogar med trädålder överstigande 100 år förekommer hänglav i skiftande omfattning som generellt innebär att ju äldre skogen är, desto mer hänglav förekommer det.

Inom projektområdet finns hänglav som bedöms i tre olika kategorier, förekommande, medelgod och riklig förekomst se Figur 12. Endast en mindre del av koncessionsområdet har riklig förekomst. I närområdet öster om projektområdet har noterats områden med riklig förekomst av hänglav.

Figur 12 Naturvårdsinventering visar att hänglav finns inom projektområdet för den planerade bearbetningskoncessionen. Källa: Pelagia Nature & Environment AB

6.5 Befintlig intrångsbild

Inom renskötselområdet finns det idag många olika intressenter som samebyn ska samsas med. Det är i olika grad svårt att förena olika markanvändningsintressen med

renskötseln. Samebyns betesmarker är samebyns viktigaste resurs och en förutsättning för att renskötsel ska kunna bedrivas. Enskild exploatering kan bidra till negativa effekter. Utöver konkurrerande markanvändningsintressen tillkommer påverkan från rovdjur och förändringar i klimatet.

Effekter från flera olika markanvändningar och övrig påverkan kan förstärkas på olika sätt genom samspel med varandra, till exempel kan negativa effekter från en vindkraftspark förstärkas av omkringliggande infrastruktur och andra verksamheter. Detta kallas för kumulativa störningseffekter. Kumulativa effekter från den föreslagna bearbetningskoncessionen med tillhörande verksamheter beskrivs i kapitel 7.3.

I kapitel 6.5.1 och kapitel 6.5.2 redovisas befintlig intrångsbild för Tåssåsens och Njaarke samebyar.

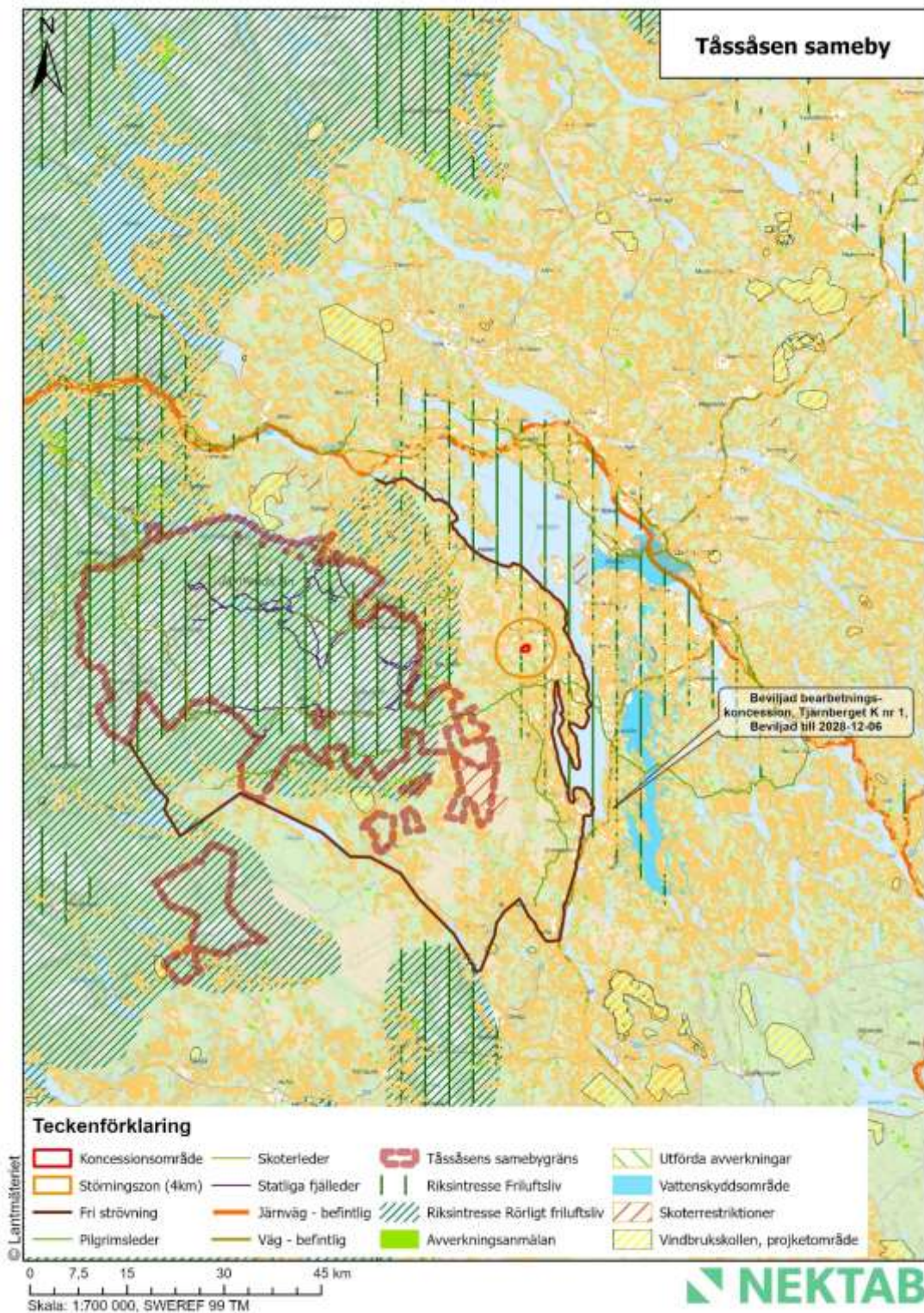
6.5.1 Samlad intrångsbild i Tåssåsens sameby

Inom samebyn finns många andra markanvändningsintressen som påverkar samebyns renar och renskötseln men också en hög andel rovdjur som påverkar samebyns möjlighet till slaktuttag. Utöver att rovdjuren dödar och skadar många renar är dagens rovdjursersättning jämförelsevis låg. Detta innebär mycket stora ekonomiska förluster för de enskilda renägarna och renskötsel företagarna. Rovdjuren påverkar också var samebyn kan hålla sina renar vilket påverkar hur samebyn kan nyttja sina betesområden. Exempelvis sprider varg inom samebyns område renarna miltals vilket också har skett och sker inom Tåssåsens sameby både i nutid och tidigare år.

Tåssåsen lyfter Härjedalsdomen som inneburit att samebyn inte har sedvanerätt till områden på vinterbetet. I dessa områden gäller i stället betesavtal mellan samebyn och markägare där samebyn betalar arrende för vinterbetesmarken. Arendeavtal omförhandlas vart femte år. Denna situation utgör en orosfaktor för samebyn.

Sammantaget, utifrån intrångsbilden med olika störningar tillsammans med ett högt rovdjurstryck, har varje område som finns kvar orört från exploatering ett mycket högt värde för samebyn. Alla marker kan dock inte nyttjas varje år. För en långsiktigt hållbar renskötsel måste betesmarkerna vila för att betet ska kunna återhämta sig och växa till sig.

I Figur 13 illustreras den samlade intrångsbilden i Tåssåsens sameby.

Figur 13 Samlad intrångsbild i Tåssåsens sameby och området för planerad bearbetningskoncession Haggån K nr 1.

Figur 14 Samlad intrångsbild inzoomad i Tåssåsen sameby och området för planerad bearbetningskoncession Häggån K nr 1. Uppskattad störningszon innefattar väg 321 som är belägen cirka 3 kilometer från koncessionsområdet.

6.5.2 *Samlad intrångsbild Njaarke sameby*

I denna rennäringens utredning har vi inte fått kontakt med Njaarke sameby för att intervjua om hur samebyn nyttjar sina betesmarker och inte heller hur samebyns totala intrångsbild ser ut. Av detta skäl återger vi här en beskrivning som gjorts av dåvarande Lantbruksnämnd i Jämtlands län, rennäringens enheten daterad 1991-06-30, av olika markintrång inom samebyns betesområde.

Skogsbruket

Skogsbruket försvårar och i vissa fall omöjliggör renskötsel i flera avseenden. Stora sammanhängande betesområden splittras genom tillkomst av kalhyggen och skogsbilvägar. Förlust av renlav och splittring av betesområden medför att renarna blir förvirrade och sprider sig över stora områden. Därmed försvåras driften och uppsamlingsarbetet för rensköterna.

Förlust av renlav utgör ett stort problem med hänsyn till att trakterna ofta är svårföryngrade och lavens långsamma tillväxttakt.

Hyggesplöjning är särskilt olämpligt inom rennäringens intresseområden i och med att hela marktäcknet rivs upp och laven försvinner. Även gödsling av skogsmark är mindre lämpligt då det bland annat visat sig att renarna upplever laven på dessa marker oaptitlig samt att örterna tar överhand med tiden och laven blir obefintlig.

Fina betesmarker inom och i anslutning till samebyn har avverkats vilket har medfört dels att betesförutsättningarna i dessa områden har försämrats och dels att renskötseln försvåras bland annat vid uppsamling inför vinterflyttning. På vinterbetesmarkerna har omfattande avverkningar medfört stora problem, vilket medfört att nya områden åter tas i anspråk för renbete. Samråd med samebyn vad gäller avverkningar inom renbetesområdet fungerar bra med vissa större markägare med andra inte alls.

Rörliga friluftslivet

Turismen och det rörliga friluftslivets intåg i renskötselområdet medför både direkta och indirekta störningar, dels minskar renarnas betesareal och dels försämrats renarnas betesro. Konsekvenserna har blivit stress och ökad spridning av renhjorden och samlingsarbetet har försvårats. Detta har i sin tur medfört produktionsbortfall och omöjliggjort utnyttjande av de mest turistintensiva områdena.

Inom Njaarke sameby förekommer i huvudsak det rörliga friluftslivet i fjälltrakterna på vårvintern i form av skotertrafik och isfiske. Detta sammanfaller dock både i tid och rum med renarnas vårbete i trakten. De attraktiva vår- fiskeområdena utgör mycket känsligt område den aktuella tiden. Renarna befinner sig normalt i dessa trakter på våren på grund av hänglavförekomsten, som då kan utgöra renens enda föda. Dessutom är vajorna högdräktiga och mycket känsliga för störningar. Skotertrafiken utgör ett mycket störande moment för rennäringen.

I viss mån förekommer även en del turism i fjällen sommartid. Långsån är t ex ett mycket populärt fiskevatten. Sommarfisket utgör i nuvarande omfattning inte något direkt störande inslag för renskötseln.

Vattenregleringar

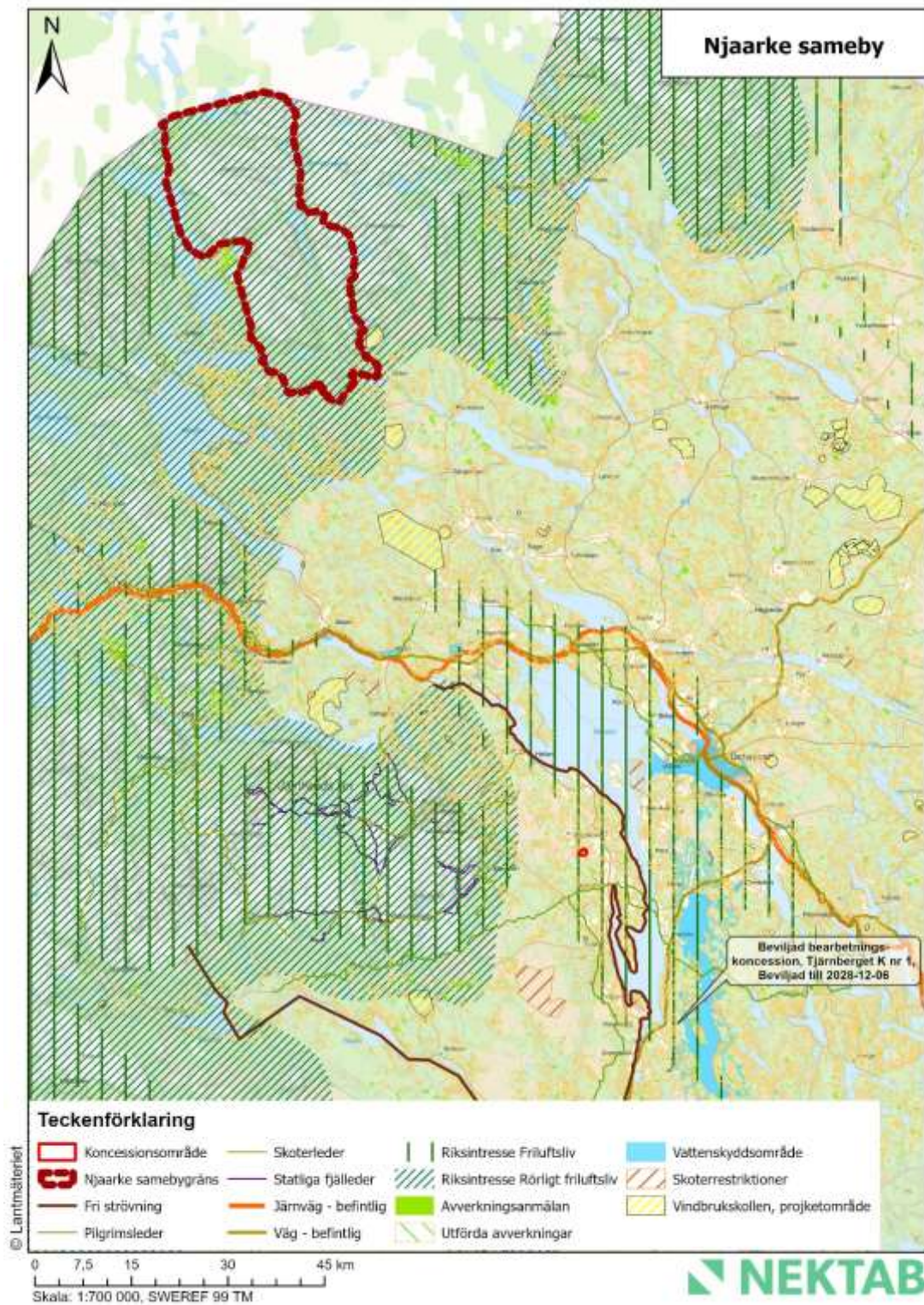
Vattenregleringarna i området medför att samebyn tvingas använda biltransport vid flyttning av renarna framför allt till vinterbetet på hösten. Isarna på de reglerade vattnen utgör ofta svåra och farliga passager.

Trafiken

Trafiken utmed landsvägar och järnvägar utgör även besvärliga hinder vid flyttningar och i vinterbetesområdena.

Jakt

Vissa problem kan uppstå på vinterbetesmarkerna under perioder då jakt bedrivs inom aktuella betesområden. Detta gäller i huvudsak småvilt- och älgjakten. Konsekvenserna blir att renhjorden skingras och lösdrivande hundar jagar renarna.

Figur 15 Samlad intrångsbild daterad juni 2024 i Njaarke sameby och området för planerad bearbetningskoncession Haggån K nr 1.

7. Kunskapsöversikt

7.1 Nuvarande kunskapsläge

I likhet med många andra verksamheter inom renskötseområdet kan gruvor leda till förlust av betesmarker och annan störning och på så vis innebära negativa konsekvenser för renskötseln. Precis som för fåglar och vilda däggdjur sker en habitatförlust som beror av såväl direkt ianspråktagande av mark och bortfall av födosöksområden som en indirekt förlust av habitat genom störningseffekter. Störningseffekternas konsekvenser beror på markanvändningen inom det berörda området och ska relateras till habitatets betydelse för renskötseln. Som exempel medför störd betesro att renen lägger mer tid på flykt och rörelser och mindre tid på bete, med energiförluster som följd. För renskötseln som verksamhet tillkommer också andra negativa effekter som inte alltid är kopplade direkt till störningen av renarna. Nya vägar gör det exempelvis både mer tidskrävande och dyrare att driva och samla renarna.

7.1.1 Vetenskapliga studier

Av de studier som gjorts på renar i relation till olika former av störningskällor är det huvudsakligen påverkan på vildren som studerats. Relativt fåtal studier har gjorts på domesticerade renar, och det är oklart om resultatet från studier av vildren kan appliceras på domesticerade renar inom renskötseln. En jämförande litteraturstudie av påverkan av mänsklig aktivitet och infrastruktur på vilda och domesticerade renar visar att renar uppvisar liknande undvikelsemönster på stor, regional skala (Skarin & Åhman, 2014). Semidomesticerad ren är inget vetenskapligt begrepp utan har sannolikt kommit till för att skilja ut den grad med vilken renen är domesticerad jämfört med husdjur inom lantbruket.

7.1.2 Gruvverksamhet

Det finns endast en publicerad studie av hur renen, i detta fall vildren, påverkas av gruvverksamhet, vid en guldgruva i Kanada (Weir m.fl. 2007). Studien, som utfördes i Newfoundland i västra Kanada, visar att minskat utnyttjade av området förekom upp till cirka 4 kilometer från själva gruvan, året runt. Undvikelseområdet var som störst under vårintern, före kalvning och under kalvningssäsongen.

7.2 Infrastruktur och olika typer av utbyggnader

För infrastruktur och olika typer av utbyggnader finns resultat från 14 studier av domesticerade renar, 2 lokala (<2 kilometer från störningskälla) och 12 regionala (>2 kilometer från störningskälla) (Skarin 2013). I 7 av de 12 regionala studierna har forskarna funnit att störningskällan haft en negativ inverkan på renens val av betesområde. Enligt de studierna undvek renarna infrastruktur och mänsklig aktivitet på ett avstånd som varierade mellan 1-12 kilometer (Helle & Särkelä 1993; Vistnes and

Nellemann 2001; Kumpula et al 2007; Lundqvist 2007b; Anttonen et al. 2011; Helle et al. 2012). Resultaten kan dock vara beroende av en mängd faktorer som till exempel typ av ingrepp, placering i terrängen, insektsstörning, rovdjur, årstid, och alternativa betesområden (Skarin 2006, Lundqvist 2007a, Vistnes et al. 2008). Gemensamt för samtliga studier är att det ofta är oklart hur beteskvalitet och betestillgänglighet påverkat resultaten. Samtidigt finns en studie där man mätt antalet spillningshögar inom 5 kilometer från en kraftledning som visar att mängden renar varit konstant på olika avstånd till kraftledningen (Bergmo 2011).

7.3 Kumulativa effekter

Kumulativa effekter av exploateringar är de samlade och långvariga effekterna av en utbyggnad. De kumulativa effekterna av detta projekt beskrivs i kapitel 8.6. Eftersom frågan om kumulativa effekter för renskötseln av ett projekt är komplex ges nedan en kort bakgrund och beskrivning av generella risker med kumulativa effekter.

Om renen undviker ett område med utbyggnader kan det ge stora negativa effekter i form av att renen trängs ihop på mindre områden, vilka också kan vara sämre betesområden. Det kan leda till överbetning och ökad konkurrens om betet i de områden som faktiskt används (Helle och Särkelä 1993, Nulleman and Cameron 1998, Nulleman et al 2001, Vistnes and Nulleman 2001). Mindre tillgång till bete per ren leder till sämre viktutveckling och sämre produktion för renskötseln genom täthetseffekter (Bradshaw et al 1998).

Till exempel kan en exploatering i ett sommarbetesområde leda till att renarnas möjligheter att ta igen förlorad vikt efter vintern minskar under sommaren. Förlorad vikt leder i sin tur generellt till en sämre reproduktionsförmåga och sämre förutsättningar att klara efterföljande vinter, när födotillgången är långt sämre än på sommaren (Skogland 1985, White 1993, Gerhart et al 1997, Cameron et al 2005 – samtliga är studier på vildren).

Förlust av stora betesområden inom en sameby leder till att samebyn i förlängningen måste reducera sin renhjord eller göra anspråk på närliggande områden som oftast tillhör en annan sameby, för att kompensera för förlusten av betesland. Detta kan orsaka interna konflikter inom renskötseln och leda till förlust av bete för andra renägare, som inte är direkt inblandade i konflikten (Naturvårdsverket 2013).

När renarna påverkas negativt av en utbyggnad försämras rennäringens bärkraft gradvis. Denna gradvisa försämring av betet är svår att mäta vilket kan leda till att man inte märker av effekterna förrän risken är stor att en sameby drabbas av en kollaps (Naturvårdsverket 2013).

I Naturvårdsverkets rapport Kumulativa effekter av exploateringar på renskötseln (2016), av Kløcker Larsen med flera, syftar författarna till att utveckla metoder och kunskap för att analysera kumulativa effekters påverkan på renskötselns möjligheter att leva och utvecklas vid sidan av andra exploateringar och aktiviteter. Kløcker Larsen med

flera drar bland annat slutsatser om att kumulativa effekter från enskilda exploateringar har varit definierat som ett överhängande problem så tidigt som mitten på förra seklet. Det saknas dock fortfarande krav och vägledning i lagstiftning samt metoder för hur hänsyn till kumulativa effekter ska analyseras och hanteras. En analys i rapporten visar att Vilhelmina norra sameby gått miste om sammanlagt över 50 procent av sitt vinterbetesland på grund av exploateringar. Om åtgärder görs idag för att lindra påverkan från dagens exploatering beräknar författarna att förlusten ändå kommer uppgå till 50 procent år 2050 beroende på att intresset för att exploatera inte kommer stagnera. I betesbortfallet ingår även indirekt bortfall som störningseffekter, spridningseffekter och barriäreffekter.

8. Bedömning av effekter

Rennäringsutredningen fokuserar på de effekter som bedöms vara väsentliga och som kan uppstå till följd av den planerade verksamheten.

De aspekter som beaktas vid bedömningen av om den planerade verksamheten påverkar renar och renskötseln är sådana aspekter som innebär att påverkansområdet för störning på renar och renskötseln ändras. Bedömningen av påverkan till följd av den planerade verksamheten görs med avseende på följande aspekter:

- Ianspråktagande av mark för nya fysiska installationer (byggnader, gråbergsupplag samt vägar med mera)
- Buller
- Damning
- Visuell påverkan
- Ökad mänsklig aktivitet och närvaro
- Transporter.

Effektbeskrivningen görs i denna rapport som redovisats i kapitel 2 Metod utifrån en definition i VindRenprojektet, ett samarbetsprojekt mellan Svensk Vindenergi och Samernas Riksförbund (Enetjärn Natur AB 2010):

- Direkt och indirekt betesbortfall
- Barriäreffekter
- Undvikelse- och spridningseffekter
- Säkerhetseffekter.

Därutöver tillkommer:

- Påverkan på funktionella samband
- Kumulativa effekter.

I effektbeskrivningen vägs de kumulativa effekterna in i bedömningarna.

8.1 Direkt-betesbortfall

Med direkt betesbortfall menas de ytor som omvandlas från naturlig mark till hårdgjorda eller schaktade ytor. Koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter inklusive ytor är instängslad. Området inom koncessionsområdet och tillhörande

kringverksamheter blir svårtillgängligt för renar och renskötseln och medför risk för undvikelseffekter.

Transportvägen till och från koncessionsområdet kommer att utredas vidare i processen.

8.2 Barriäreffekter

Med barriäreffekt menas att renarna skyggar för den typ av nya företeelser i terrängen som mänsklig aktivitet utgör eller att de ändrar sitt beteende så att de vandrar genom området utan att tillgodogöra sig betet i området. Till skillnad från den relativt enkla uppgiften att beräkna det direkta betesbortfallet är utrymmet för osäkerheter väsentligt större när det gäller det indirekta betesbortfallet som uppstår om renen inte föredrar området och dess närhet till följd av störningen.

Renarna är individer som reagerar på skilda sätt. En del av dem störs inte i någon större omfattning av nya företeelser i terrängen medan andra är mer störningskänsliga och skyggar för dem. Studier har visat att vajor med kalv generellt sett är mer skygga än sarvar och ungdjur. Om en barriäreffekt uppstår eller inte och hur stor den är kan därmed bero av vilka individer som studeras.

Barriäreffekterna är beroende av hur lång tid som den planerade verksamheten med tillhörande transporter pågår och när i tiden som det sker. Om verksamheten med tillhörande transporter pågår under den tid som renar befinner sig i området kan barriäreffekterna under den tiden bli stor, eftersom verksamheten innebär mycket mänsklig aktivitet, transporter, ljud (buller) och rörelser.

Verksamheten under anläggningsskedet av gruvan kommer störa renskötseln på ungefär samma sätt som under driftsperioden. Skillnaden rör trafiken till och från området genom att en större personalstyrka kommer vara engagerad under anläggningsskedet och att utrustning kommer att behöva transporteras till platsen.

8.2.1 *Barriäreffekt utanför koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter*

Transportvägen till och från koncessionsområdet med gruva och dess trafik innebär barriäreffekter för både renar och renskötare dels under anläggningsskede, dels under driftskede. Transportvägarna kommer att utredas vidare i processen.

8.2.2 *Barriäreffekter inom koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter*

I den inledande fasen kommer koncessionsområdet med tillhörande områden för kringverksamheter att exploateras vilket innebär att dessa områden kommer att medföra en barriär för renar och renskötare. Under drift kan verksamhetsområdet att hägnas in för att undvika fallrisker vilket kommer att medföra att området blir otillgängligt även

under driftskede. Samråd med Tåssåsens sameby kommer att genomföras för att undvika att stängslet blir en total barriär för rennäringen.

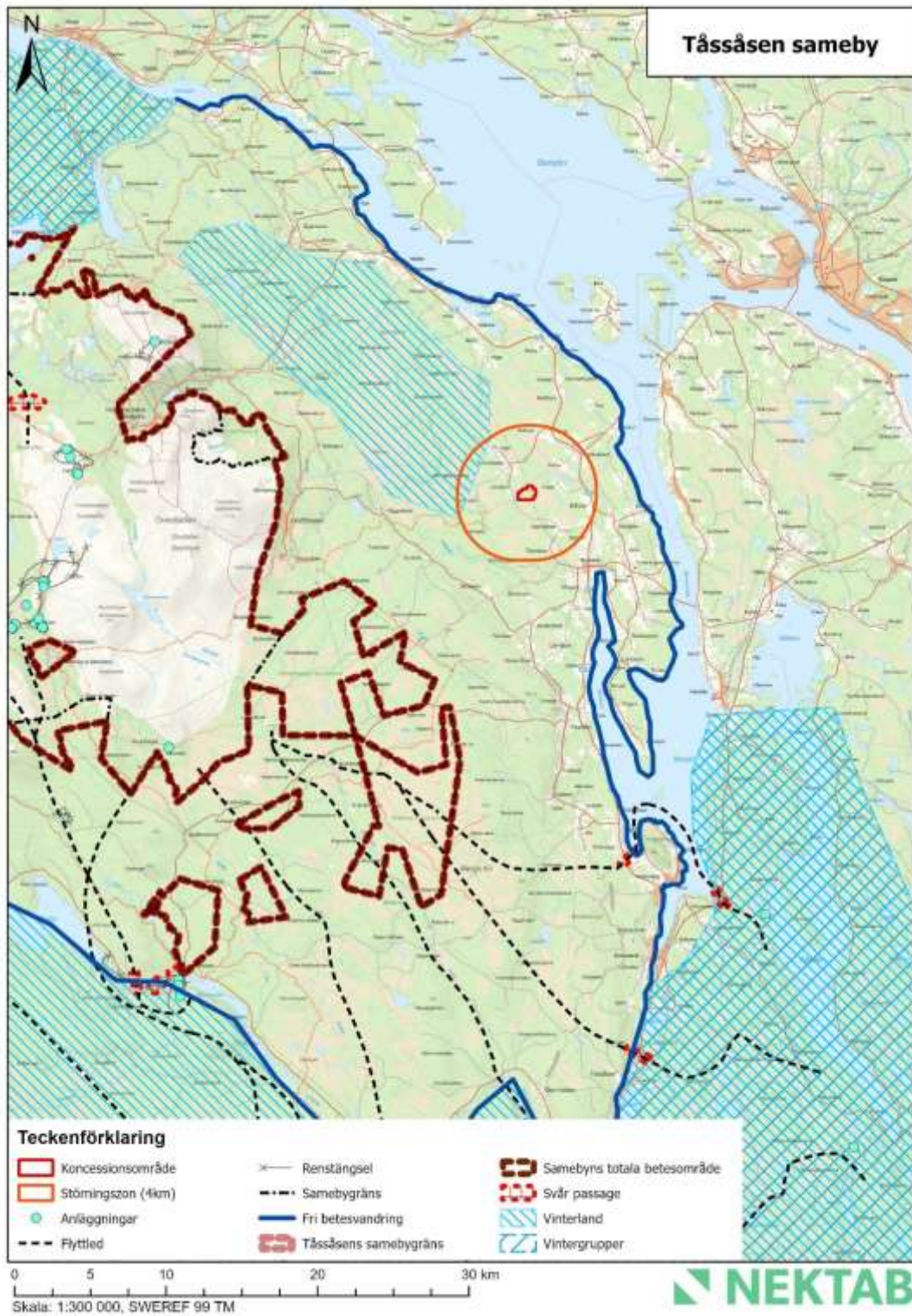
I samband med att brytning påbörjas kommer dels de delar av området som exploateras, dels transportvägen till koncessionsområdet att medföra barriäreffekter för rennäringen. Olika alternativa transportvägar kommer att påverka rennäringens markanvändningsintressen i Tåssåsen och Njaarke samebyar. Transportvägarna kommer att utredas vidare i processen.

8.3 Undvikelse- och spridningseffekter

Med undvikelse- och spridningseffekter avses oönskad spridning av renarna från ett område på ett sätt som gör att de inte tillgodogör sig betet till fullo utan sprids i olika riktningar och måste återsamlas¹. Undvikelse- och spridningseffekten är nära kopplad till barriäreffekten se kapitel 8.2.

Vid scenariot att det att det uppstår ett minskat nyttjande av området upp till 4 kilometer från själva gruvan (Weir m.fl. 2007) skulle det för berörda samebyar kunna illustreras på följande sätt se Figur 16.

¹ De vanligaste effekterna som studeras vid regionala studier är undvikelse och betesro. I detta sammanhang ska undvikelse (det vill säga minskad habitatanvändning) förstås som en gradient ut från störningskällan till ett område där undvikelse inte längre kan detekteras. Minskad betesro innebär å andra sidan att renarna rör sig mer medan de betar, vilket är ett tecken på stress och kan leda till att de förbrukar mer energi. Det avstånd från störningen inom vilket effekter kan uppmätas kallas ofta för influenszon eller störningszon. En influenszon ska sålunda inte uppfattas som ett område som alla renar alltid undviker.

Figur 16 Bedömd störningszon i och i anslutning till det planerade området för bearbetningskoncession Häggån K nr 1.

8.3.1 Tåssåsens sameby

Vinterbetesområde för Tåssåsens sameby ligger cirka 3 kilometer nordväst om det planerade området för bearbetningskoncessionen se Figur 9 och Figur 14.

Området i och i anslutning till koncessionsområdet betas på våren, sommar och höst. På myrarna finns lav. I och i anslutning till koncessionsområdet finns också hänglavskog. Se betesförutsättningar i och i anslutning till koncessionsområdet i kapitel 6.4.2.

Renar som inte följt med den samlade fotflytten med renhjorden tillbaka på våren strövar på egen hand (så kallad fri betesvandring utan drivning och styrning av renskötarna) mot Oviksfjällen se Figur 8 och Figur 9. Olika alternativa transportvägar kommer att påverka rennäringens markanvändningsintressen i Tåssåsens och Njaarke samebyar.

8.3.2 Njaarke sameby

Njaarke sameby berörs inte direkt eller i liten utsträckning av den planerade verksamheten. Beroende på val av transportväg kan Njaarke sameby komma att påverkas både inom områden och utanför riksintresseklassade områden för rennäringen.

Den största risken är att det sker spridningseffekter från renar i Tåssåsens sameby som sprider sig in på Njaarke samebys renbetesmarker till följd av störningar från gruvverksamheten.

8.4 Säkerhetseffekter

Med säkerhetseffekter avses i första hand risken för renpåkörningar i och i anslutning till koncessionsområdet samt transportvägen.

Gruvverksamheten innebär en ökning av trafikrörelser på vägarna, där den största förändringen är ökningen av tyngre transporter.

8.5 Funktionella samband

För att renskötseln ska kunna bedrivas behövs olika årstidsbeten. Renens vandring följer födotillgången och olika betesområden används under olika årstider och förutsättningar. För att möjliggöra användandet krävs strategiska platser som flyttleder, uppsamlingsområden och rastbeten. Tillsammans bildar de strategiska platserna ett funktionellt samband som skapar förutsättningar att bedriva renskötsel i en sammanhållen årscykel.

Gruvverksamhet medför att mycket ljud (buller), mänsklig aktivitet och maskiner med mera förekommer nära och inom koncessionsområdet med tillhörande kringverksamheter.

Gruvverksamheten innebär ett nytt inslag i landskapet. Det medför en förändring i form av fysiska intrång. Renarna skyggar för den typ av nya företeelser i terrängen som

mänsklig aktivitet utgör eller att de ändrar sitt beteende så att de vandrar genom området utan att tillgodogöra sig betet i området.

8.6 Kumulativa effekter av det planerade koncessionsområdet Häggån K1

Inom berörda samebyar finns idag ett flertal motstående markanvändningsintressen. Bland dessa är skogsbruk och infrastruktur särskilt stora utmaningar som skapar svåra passager vid flytt av renar. Också vindkraftsutbyggnad har medfört att renar i flera fall undviker eller snabbare passerar vindkraftsområdena och därmed inte tillgodgör sig betet. Det innebär ett indirekt betesbortfall och färre betesdagar i och i anslutning till vindkraftsområdet.

Ytterligare faktorer som bidrar till de kumulativa effekterna är rovdjur och klimatförändringar som starkt påverkar förutsättningarna och villkoren för renskötseln.

Det planerade koncessionsområdet innebär ett tillkommande större intrång främst för Tåssåsens sameby i den sydöstra delen av samebyns betesområde se Figur 13 och Figur 14.

De kumulativa effekterna innebär också sociala effekter för renskötarna genom psykiska påfrestningar av exploateringar inom samebyarnas betesområden. Mer om sociala effekter beskrivs i kapitel 10.3.

8.6.1 Tåssåsens samebys oro över projektet

Samebyn uttrycker oro över projektet i form av:

- Damm lägger sig på renbetesväxter som lavar.
- Att renarna får i sig giftiga ämnen via växter eller vatten och att detta kommer att påverka renarna och möjligheterna att sälja renkött.
- Om spridning av damm och gifter uppstår, i vilken riktning? Finns utredning om detta?
- Att transportvägen till koncessionsområdet med trafiken kommer att medföra en barriär för rennäringen.

9. Skyddsåtgärder

VBM:s utgångspunkt är att renskötseln i berörda samebyar ska kunna fortgå och skador för rennäringen i första hand ska förebyggas och minimeras och där så är möjligt kompenseras för skada i enlighet med de skyddsåtgärder som tas fram i dialog med Tåssåsen och Njaarke samebyar.

Nedanstående punkter utgör förslag till skyddsåtgärder. Den exakta utformningen av verksamheten, inklusive de åtaganden om exempelvis skyddsåtgärder för damning och buller som åtas av VBM kommer bestämmas inom ramen för eventuell framtida miljötillståndsprövning, det vill säga inte inom ramen för denna prövning avseende bearbetningskoncession.

Vid dialogen med Tåssåsens sameby har följande första tankar om skyddsåtgärder lyfts:

- Åtgärder för att förhindra dammspridning

Vid en framtida gruvverksamhet finns möjlighet till att minimera och kontrollera utsläpp av damm och stoft genom att till exempel installera dammutsug och filter på lämpliga platser i processen vid krossanläggning och i anrikningsverk. Spridning av damm till omgivningen kan också minimeras genom bevattning av transportvägar och upplag alternativt hårdgörande av ytor (till exempel genom asfaltering).

- Stängsel

Hela området inkluderande gruvområde, dagbrott och ramper inhägnas för att förhindra fallrisker.

Genom stängsel eller annat att förhindra renar att betar i områden där det finns risk för giftigt läckage.

- Transportväg

Att i samråd med berörda samebyar planera transportväg till koncessionsområdet för att förhindra att transportvägen medför en barriär för rennäringen.

- Löpande kontakt

VBM ska utse en kontaktperson för löpande kontakt med Tåssåsens och Njaarke samebyars representanter.

- Fortsatt arbete med framtagande av skyddsåtgärder och kompenserande åtgärder

Då renskötsel är komplext och samebyarna har kunskap och erfarenhet av hur områdena nyttjas kommer ytterligare dialoger om behov av skyddsåtgärder och kompensationsåtgärder att tas fram med Tåssåsen och Njaarke samebyar.

10. Konsekvenser

10.1 Betesbortfall och ökat betetryck på andra marker

Den planerade verksamheten kommer att omfatta gruvbrytning i dagbrott. Utöver brytning och anrikning kommer verksamheten att innebära att ytor tas i anspråk för hantering och upplag av malm, gråberg och avvattnad anrikningssand.

Direkt betesbortfall sker där det planerade området för gruvbrytning med tillhörande verksamheter tar mark i anspråk som tidigare varit betesmark. Förutom direkt betesbortfall finns risk för att bete förloras genom indirekt betesbortfall på grund av undvikande upp till 4 kilometer från planerade verksamhet, se scenario med påverkanszon i Figur 16.

Det är av vikt att betona att det planerade området för bearbetningskoncessionen ligger cirka 3 kilometer sydost om ett vinterbetesområde för Tåssåsens sameby (inom bedömd störningszon) se Figur 16, och att området i och i anslutning till koncessionsområdet betas på under vår, sommar och höst. Till området strövar renarna naturligt, utan drivning och styrning av renskötarna. Det är därför ett område som är särskilt känsligt för förändringar.

Om det uppstår en barriär för den fria betesvandringen, se Figur 16, till följd av den planerade verksamheten inkluderande malmtransporterna kan det medföra en avskuren vandringsväg, vilket innebär ett indirekt betesbortfall genom att betesmarker inte kan nyttjas på samma sätt som tidigare. Det uppstår då en påverkan på ett funktionellt samband för rennäringen.

Utifrån det betesbortfall som uppstår på grund av mark som tas i anspråk och ovan beskrivna scenario med undvikelse- och barriäreffekt, bedöms påverkan på rennäringen i Tåssåsens sameby som stor. Den planerade verksamheten bedöms påverka rennäringens markanvändningsintressen i området som innehar höga värden ur renbetessynpunkt (hänglavsbyte) på ett sådant sätt att värdet försvinner och dess funktion upphör. Konsekvenserna bedöms som stora.

Genom att fortsätta dialogen om skyddsåtgärder med berörda samebyar för att förhindra att barriäreffekter uppstår kan påverkan på berörda samebyar minskas.

10.2 Ökad arbetsbelastning och ökade kostnader

Beroende på transportvägen kan arbetsbelastningen för både Tåssåsen och Njaarke samebyar öka. Val av transportväg kan också påverka att berörda samebyar får ökade kostnader för bevakning, samling och drivning av renar om vägen innebär en ökad risk för renpåkörningar eller medför en total barriär för både renar och renskötsel.

10.3 Generellt om sociala konsekvenser

Exploateringar på vinterbetesmarkerna leder generellt till ökad risk för oro och irritation i berörda samebyar men även närliggande samebyar. Risk för konflikter i kombination med ökad arbetsbelastning och högre kostnader i renskötselarbetet medför negativa sociala konsekvenser för renskötarna. Den oro som kommer av att det till följd av de samlade ingreppen i markerna är svårare att få tiden att gå ihop kan leda till sämre hälsa, både kroppsligt och psykosocialt. Bortfall av betesmark kan innebära att samebyn tvingas minska sin renskötsel vilket kan få långtgående konsekvenser för renskötarna, deras familjer och framtida generationer inom samebyn.

Redovisade skyddsåtgärder syftar till att minimera risk för sociala konsekvenser för samebyn av det aktuella projektet, men vilka slutliga resurser som kan underlätta för Tåssåsen och Njaarke samebyar när det gäller sociala konsekvenser behöver tas fram i dialog mellan och samebyarna.

11. Påverkan på rennäringen som riksintresse

Riksintressena syftar till att värna vissa värden eller egenskaper hos ett mark- eller vattenområde. Områden av riksintresse ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada intressena. De värden som legat till grund för utpekandet är utgångspunkten vid bedömningen av om en åtgärd kan anses medföra en påtaglig skada eller ej. När det gäller riksintresse för rennäring ska denna näring skyddas "så långt som möjligt" från åtgärder som kan "påtagligt försvåra" näringen. Så långt som möjligt innebär att skyddet inte är absolut, utan kan genombrytas beroende på vad som är det motstående intresset. Påtagligt betyder att inte varje intrång i näringen är i grunden otillåtet, utan det krävs att intrånget är av en viss dignitet. Däremot behöver det inte vara säkert att skadan verkligen inträffar, det räcker med att åtgärden "kan" medföra en påtaglig skada för att den ska vara otillåten. För att en åtgärd ska anses medföra en påtaglig skada ska den antingen ha bestående negativ inverkan på det aktuella intresset eller tillfälligt ha mycket stor negativ påverkan på detta (jämför proposition 1997/98:45 del 2 sidan 30). Det ska också nämnas att ett riksintresse ibland kan falla för att ett annat riksintresse prioriteras i en viss situation.

Utgångspunkten för bedömningen av påtaglig skada är de värdebeskrivningar som har legat till grund för riksintressemyndigheternas anspråk. Medför en åtgärd att ett av de värden eller egenskaper som legat till grund för utpekandet helt eller delvis går förlorat kan det vara tillräckligt för att riksintresset ska anses vara påtagligt skadat. Det krävs alltså inte att ett områdes samlade värden skadas för att påtaglig skada ska inträffa.

En åtgärd kan innebära påtaglig skada på ett riksintresse och därför vara otillåten även om åtgärden vidtas utanför riksintresseområdet. Det är dock ovanligare att åtgärd utanför ett riksintresseområde anses otillåten på grund av riksintresset, än om åtgärden vidtas i det aktuella området. Det är åtgärdens konsekvenser för riksintressets värden och egenskaper som ska bedömas (jämför proposition 1985/86:3 sidorna 117–118). Att dock ange inom vilka avstånd påtaglig skada kan uppstå, låter sig inte göras. Det beror på det riksintressanta områdets känslighet, störningskällans omfattning och i vilken mån till exempel topografin och förhärskande vindriktningar påverkar störningens spridning.

För rennäringen är ostördhet en väsentlig egenskap för att ett område ska bibehålla sina värden. Störningar kan uppstå på många olika sätt. Utöver buller kan det till exempel handla om ljus eller besökstryck.

Även olika typer av barriäreffekter och brutna samband kan innebära påtaglig skada på ett riksintresse. För rennäringen kan olika flyttningskorridorer vara av väsentlig betydelse.

En åtgärd som utförs på ett sådant sätt att den utgör ett hinder mot att utnyttja ett områdes fulla potential skulle också kunna anses medföra en påtaglig skada. En olämplig placering av vindkraftverk kan hindra att ett områdes fulla betespotential utnyttjas.

Skälet för att utpeka ett riksintresse är att det har ansetts vara ett nationellt/allmänt intresse att vissa områden med speciellt goda förutsättningar utnyttjas för det ändamål de är mest lämpade för. Ibland kan ett riksintresse sammanfalla med ett enskilt intresse, till exempel riksintresset rennäringsområdet som motiveras av samhällets intresse av att i ett långsiktigt perspektiv säkerställa möjligheterna att bedriva renskötsel inom ett visst område. Riksintresset rennäringsområdet ska dock inte blandas samman med enskilda rättigheter att bruka vissa marker, utan i riksintressesammanhang är det påverkan på näringsområdets förutsättningar som sådana som ska bedömas.

En bedömning av påtaglig skada ska alltid ske utifrån det nationella intresset och företräds därför exempelvis av staten genom länsstyrelsen vid prövningar enligt PBL. Därför kan ersättning till enskilda aldrig påverka bedömningen av om en skada ska anses utgöra en påtaglig skada på riksintresset.

Riksintressena syftar till att värna värdena eller egenskaperna inom ett visst bestämt område. Därför går det inte att ”kompensera” påtaglig skada på ett riksintresse genom att vidta åtgärder inom ett annat område. Däremot går det att vidta skadeförebyggande eller skadebegränsande åtgärder inom ett område så att en viss åtgärd inte medför en påtaglig skada.

11.1 Påverkan av kärnområde av riksintresse för rennäringsområdet

Riksintresset Oviksfjällen påverkas inte av det planerade området för bearbetningskoncession Häggån K nr 1 genom direkt markanspråk eftersom koncessionsområdet ligger 17 kilometer utanför riksintresseområdet för rennäringsområdet se Figur 8, däremot kan riksintresseområdet komma att påverkas indirekt genom att riksintresseområdet nyttjas mer intensivt då flexibiliteten i och i anslutning till koncessionsområdet upphör/minskar. Påverkan bedöms dock inte så stor att det riskerar att uppstå en påtaglig skada på riksintresset för rennäringsområdet. Värdet av marken inom riksintresset bedöms kvarstå även om bearbetningskoncessionen som planeras att sökas beviljas.

11.2 Påverkan på flyttled av riksintresse

En flyttled av riksintresse för Njaarke sameby går cirka 8 kilometer nord till nordöst om koncessionsområdet se Figur 5. Flyttleden går över sjön Storsjön. Flyttningen till och från vinterbetet sker normalt konventionellt längs flyttleden, om isförhållandena så tillåter, när vinterbetesmarkerna väster om Storsjön nyttjas.

Beroende av valet av transportväg till koncessionsområdet kan områden av riksintresse för rennäringsområdet i Njaarke sameby komma att påverkas.

12. Samlad konsekvensbedömning

Den primära påverkan av den sökta bearbetningskoncession Häggån K nr 1 består av ianspråktagande av mark och betesbortfall för Tåssåsens sameby. Förutom direkt markförlust finns risk för indirekt bortfall av bete på grund av undvikande upp till 4 kilometer från koncessionsområdet.

Transportvägen till och från koncessionsområdet med gruva och dess trafik innebär barriäreffekter för både renar och renskötare dels under anläggningsskede, dels under driftskede. Transportvägarna kommer att utredas vidare i processen.

Trots föreslagna skyddsåtgärder som åtgärder för att förhindra dammspridning, uppförande av stängsel för att förhindra fallolyckor samt samråd med berörda samebyar om transportväg, etc. kvarstår betesbortfall av högt värde för rennäringen (hänglavskog) i och i anslutning till koncessionsområdet samt risk för förbarriär- och undvikelseeffekt i samband med renarnas naturliga betesvandring utan styrning och drivning av renskötarna när gruvverksamheten är i drift. Om det uppstår en barriär för den samlade flytten förbi koncessionsområdet med kringverksamheter medför det försvarad flytt av renarna. På grund av undvikelseeffekt kan också gruvverksamheten styra renarna så att andra områden kan komma att nyttjas mer intensivt.

Den samlade bedömningen är att konsekvenserna för Tåssåsens sameby blir stor. Markanvändningsintressen och natur med höga värden påverkas (hänglavskog) på ett sådant sätt att värdet förvinner och dess funktion upphör.

Den samlade intrångsbilden för Tåssåsens och Njaarke samebyars betesmarker visar att betesmarkerna är kraftigt exploaterade se Figur 13 och Figur 15. Den sökta bearbetningskoncessionen Häggån K1 innebär ett ytterligare intrång med kumulativa effekter som följd.

Riksintresseområdet för rennäringen benämnt Oviksfjällen är beläget cirka 17 kilometer västerut (Tåssåsens sameby) samt cirka 8 kilometer österut om koncessionsområdet i form av en flyttled (Njaarke sameby). Påverkan bedöms inte så stor att det riskerar att uppstå en påtaglig skada på kärnområdet av riksintresse för rennäringen. Värdet av marken inom kärnområdet av riksintresse bedöms kvarstå även om bearbetningskoncessionen som planeras att sökas beviljas.

Beroende av valet av transportväg till koncessionsområdet kan områden av riksintresse för rennäringen i Njaarke sameby komma att påverkas inklusive flyttled av riksintresse.

13. Inkomna synpunkter från samebyarna

13.1 Tåssåsens sameby

Vid telefonsamtal med ordföranden för Tåssåsens sameby den 18 augusti 2024 framfördes följande synpunkter.

- Samebyn har inget att erinra mot upprättad rennäringsutredning för Tåssåsens sameby.
- Samebyn känner oro för om det blir en gruva och hur renarna och renskötarna kommer att påverkas av verksamheten.
- Samebyns markanvändning varierar år från år beroende på aktuella förutsättningar. Markanvändningsbeskrivningen i denna utredning har åren 2023-2024 som utgångspunkt. Markanvändningsbeskrivningen kan således se annorlunda ut i framtiden än vad som beskrivs i denna utredning.

13.2 Njaarke sameby

Inga synpunkter på rennäringsutredningen har inkommit från Njaarke sameby till dagens datum 19 augusti 2024. Utredningen har därför inte kunnat beakta samebyns eventuella synpunkter på rennäringsutredningen.

14. Referenser

Bergmo 2011

Bradshaw et al 1998

Enetjärn Natur AB (2010). Så här kan vindkraft och rennäring samexistera. VindRen. Svensk vindenergi, Svenska samernas riksförbund och Energimyndigheten

Geosyntec consultants, 2023-10-25. Samrådsunderlag inför ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. Avseende del av Häggånfyndigheten Häggån K nr 1

Helle & Särkelä 1993; Vistnes and Nellemann 2001; Kumpula et al 2007; Lundqvist 2007b; Anttonen et al. 2011; Helle et al. 2012

<https://www.regeringen.se/contentassets/819c244b66b84e22bf86cb1a90d51d1b/del-2/>

Lantbruksnämnd i Jämtlands län, rennäringseenheten 1991-06-30

Länsstyrelsen. Beskrivning av område av riksintresse för rennäring, <https://extdokument.lansstyrelsen.se/Gemensamt/Geodata/Externa%20dokument/REN/Omr%C3%A5desbeskrivningar%20av%20riksintresse%20of%C3%B6r%20renn%C3%A4ring.pdf>

<https://njaarke.se>

Samebyar inom Östersunds kommun - Östersund.se (ostersund.se)

Sametingets yttrande. Dnr 2013-728

Skarin 2006, Lundqvist 2007a, Vistnes et al. 2008

Skarin 2013

Skarin & Åhman, 2014

Skogland 1985, White 1993, Gerhart et al 1997, Cameron et al 2005

SÖ 2000:2

Tåssåsen - Sametinget

Naturvårdsverket 2013

Naturvårdsverket, Kumulativa effekter av exploateringar på renskötseln - Rapport 6722, 2016

Njaarke - Sametinget

Njaarke sameby - Wikiwand

Weir m.fl. 2007